

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Oskar Andrews

Om ogiltighet av styrelsebeslut

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Professor Sture Bergström

Ämnesområde
Aktiebolagsrätt

Termin
9

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 OM OGILTIGHET	4
1.1 Syfte och avgränsningar	6
1.2 Metod och material	6
1.3 Disposition	7
2 OM AKTIEBOLAGETS STYRELSE	8
2.1 Relationen styrelse – bolagsstämma	9
2.2 Relationen styrelse – VD	10
2.3 Styrelsebeslutet – ett tvåstegsförfarande	11
3 OM OGILTIGA STYRELSEBESLUT	13
3.1 Beslut i strid med ABL och bolagsordningen	13
3.2 Beslut i strid med arbetsordningen	16
3.3 Beslut i strid med andra lagar eller avtal	17
3.3.1 Ogiltighet av hänsyn till bolaget	18
3.3.2 Ogiltighet av hänsyn till underordnade	21
3.3.3 Ogiltighet av hänsyn till tredje man	21
3.4 Innebörden av att ett beslut är ogiltigt	22
3.5 Sammanfattande slutsatser	23
4 OM KLANDER AV STYRELSEBESLUT	24
4.1 Om aktieägares talerätt mot bolaget	25
4.1.1 Klandertalan enligt ABL eller fastställsetalan enligt RB	25
4.1.2 Bolagsstämman – aktieägarnas första och sista instans	28
4.2 Om styrelseledamöters talerätt mot bolaget	29
4.3 Om att föra talan på bolagets vägnar	30

4.4	Om alternativa angreppssätt	31
4.4.1	Tillbörliga påtryckningar och obstruktion	31
4.4.2	Offentliggöra innehållet i styrelsens beslut	33
4.5	Sammanfattande slutsatser	35
5	OM BEHOVET AV LAGREFORMER	37
5.1	Nobelutredningens “förslag”	38
5.2	Författarens förslag	39
5.3	Sammanfattande slutsatser	42
6	AVSLUTANDE KOMMENTARER	43
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	44

Sammanfattning

I föreliggande arbete behandlas ämnet ”ogiltighet av styrelsebeslut”. Den ogiltighetssanktion som kan drabba ett beslut fattat av styrelsen för ett aktiebolag kan sägas ha dels en extern och dels en intern sida. Med extern ogiltighet avses styrelsens rättshandlingar i förhållande till tredje man medan den interna ogiltigheten åsyftar styrelsens beslutsfattande och beslutens rättsverkningar internt i bolaget. I detta arbete är det den interna ogiltigheten som behandlas.

I arbetet påvisas inledningsvis att endast sådana styrelsebeslut som inte tillkommit i enlighet med ABL och bolagsordningens bestämmelser eller som till sitt innehåll strider mot dessa regelverk, straffrättsliga bestämmelser eller den för bolaget tillämpliga lagen om årsredovisning är att anse som ogiltiga. För bolagets interna förhållanden innebär ogiltigheten att beslutet är att betrakta som en nullitet, d.v.s. ett intet, och att ingen varken får eller skall verkställa det.

Härefter diskuteras aktieägares och enskilda styrelseledamöters möjligheter att angripa ett ogiltigt styrelsebeslut. I arbetet konstateras att ett beslut av styrelsen inte kan klandras på samma sätt som ett bolagsstämmobeslut samt att det heller inte är möjligt att föra en fastställsetalan mot beslutet för att få ogiltigheten eller verkställighetsförbudet fastslaget. Detta förhållande innebär att en aktieägare eller enskild styrelseledamot som önskar få ett ogiltigt styrelsebeslut upphävt är hänvisad till att hänskjuta frågan till bolagsstämman för avgörande. Denna åtgärd har den fördelen att om inte heller bolagsstämmans beslut skulle vara till belåtenhet så kan detta klandras och giltighetsfrågan därmed komma att prövas och slutligt avgöras av domstol. Nyttan av att hänskjuta frågan till bolagsstämman kan emellertid diskuteras mot bakgrund av det faktum att kallelse till bolagsstämma vanligen är förenat med en viss tidsutdräkt vilket innebär att beslutet kan hinna verkställas innan stämman hunnit sammankallas. Slutsatsen blir således att det i princip enda remedium som kan tillgripas mot ett ogiltigt styrelsebeslut utgörs för aktieägarnas vidkommande av en skadeståndstalan och för styrelseledamöternas av reservation mot beslutet och avgång ur styrelsen. I arbetet påvisas även ett antal alternativa angreppssätt som kan tillgripas av missnöjda aktieägare och styrelseledamöter. De alternativa angreppssätten lider emellertid samtliga av den svagheten att de endast utgör mer eller mindre starka påtryckningar för att förmå styrelsen och dess ledamöter att underlåta verkställighet och kan således aldrig tvinga styrelsen till underkastelse.

Mot bakgrund av aktieägarnas bristande möjligheter att reagera mot ett ogiltigt styrelsebeslut diskuteras i arbetets avslutande del behovet av legislativa åtgärder. Författaren konstaterar här att det i ABL bör införas en regel som ger aktieägare, enskilda styrelseledamöter och den verkställande direktören rätt att klandra också styrelsebeslut.

Förord

Ett flertal personer har bidragit till arbetet med uppsatsen. Här skall först och främst nämnas jur. kand. och civ. ek. Mikael Borg som gav mig uppslaget till ämnet. För detta framför jag ett varmt tack. Jag skulle också vilja rikta ett stort tack till Advokat Lars Göthlin som under arbetets gång givit mig tillgång till mycket värdefullt material. Utan denna medverkan skulle uppsatsen ha saknat ett flertal viktiga inslag.

Vidare önskar jag även tacka Advokatfirman Vinge och då särskilt Advokat Johan Jakobsson och jur. kand. Erik Sjöman som under arbetets gång inte bara ställt byråns resurser till mitt förfogande utan också tagit sig tid att med mig diskutera problem med anknytning till uppsatsen.

För bistånd med korrekturläsning tackar jag vännerna och filantroperna Fredrik Elmér och Per Bohlin.

Sist men inte minst önskar jag rikta ett varmt tack till min handledare Professor Sture Bergström för god och konstruktiv handledning.

Ansvar för eventuella felaktigheter och andra brister i arbetet är naturligtvis uteslutande mitt eget.

Lund 2003-04-10

Oskar Andrews

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen (1975:1385)
AD	Arbetsdomstolens domar
AL	Aktieselskabsloven (Danmark)
AvtL	Avtalslagen (1915:218)
BrB	Brottsbalk (1962:700)
EU	Europeiska unionen
FHL	Lag (1990:409) om skydd för företagshemligheter
HD	Högsta domstolen
JB	Jordabalk (1970:994)
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
JT	Juridisk Tidskrift
KL	Konkurrenslag (1993:20)
LAS	Lag (1982:80) om anställningsskydd
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv (avd I)
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv (avd II)
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
VD	Verkställande direktör

1 Om ogiltighet

Ett flertal regler i svensk rätt är sanktionerade på så sätt att en rättshandling som företas i strid med dem drabbas av ogiltighet.¹ Vad som avses med ogiltighet är emellertid oklart då varken lagtext eller förarbeten ger någon direkt vägledning i denna fråga. I förarbetena till AvtL uttalas endast kort att som ogiltig betecknas en viljeförklaring som av en eller annan anledning inte medför avsedda rättsverkningar.² I litteraturen har Adlercreutz anslutit sig till denna definition och valt att beteckna en rättshandling som ogiltig för det fall den p.g.a. ”något fel inte kan göras gällande enligt sitt innehåll eller med de rättsverkningar som den typiskt innefattar”.³

De bestämmelser i svensk rätt som innehåller en ogiltighetssanktion är inte enhetligt utformade utan skiljer sig ofta åt vad gäller hur djupgående den ogiltighet är som uppkommer vid en överträdelse. Av denna anledning har det i den juridiska litteraturen gjorts en åtskillnad mellan olika grader av ogiltighet. En vanlig uppdelning är härvidlag att dela in ogiltighetsbegreppet i antingen nullitet och angriplighet eller i starka och svaga ogiltighetsgrunder.⁴

Den främsta skillnaden mellan ogiltighet av typen nullitet och ogiltighet av typen angriplighet är att den förstnämnda är självverkande eller absolut medan den senare kräver någon form av reaktion, vilken vanligen måste utgå från någon av parterna, för att kunna göras gällande. Till detta skall även läggas att ogiltighet av nullitets natur till skillnad från ogiltighet av typen angriplighet skall beaktas ex officio av domstol, att ogiltigheten inte kan läkas i efterhand, att den står sig mot part i god tro samt att den kan göras gällande av envar, d.v.s. även av sådana som står utanför rättsförhållandet.⁵

Distinktionen mellan nullitet och angriplighet har i litteraturen utsatts för hård kritik p.g.a. att det knappast finns något exempel på en nullitet som uppfyller samtliga av de ovan angivna kännetecknen och det därför är svårt att hänföra ett konkret fall till den ena eller andra gruppen. Som något av en reaktion mot denna lära lanserades därför i slutet av 1800-talet istället begreppen starka och svaga ogiltighetsgrunder. Den huvudsakliga skillnaden dem emellan är att en stark ogiltighetsgrund med framgång kan åberopas även mot en godtroende medkontrahent medan en svag däremot får vika till förmån för part som agerat i god tro.⁶

¹ Se t.ex. 7§ KL, 35§ LAS och 4 kap. 1§ 3 st. JB.

² NJA II, 1915, s. 232.

³ Adlercreutz, 2002, s. 229.

⁴ Se t.ex. Bergström, 1984, s. 20 och Adlercreutz, 2002, s. 230ff.

⁵ Karlgren, 1951, s. 248.

⁶ Bergström, 1984, s. 22f.

När det inom aktiebolagsrätten talas om ogiltighet avses vanligen endera av två saker. Det kan för det första vara fråga om att ett bolagsstämmobeslut inte tillkommit i behörig ordning eller på annat sätt strider mot ABL, den för bolaget tillämpliga lagen om årsredovisning eller bolagsordningen. Denna fråga regleras i 9 kap 39 – 42 §§ ABL. För det andra kan ogiltighet även komma att drabba sådana beslut som fattats av aktiebolagets verkställande organ, d.v.s. av styrelsen eller VD.

Som titeln på föreliggande arbete markerar skall författaren i denna uppsats behandla ämnet ”ogiltighet av styrelsebeslut”. Den ogiltighetssanktion som kan drabba ett styrelsebeslut kan sägas ha dels en extern och dels en intern sida. Av dessa två är det främst den externa ogiltigheten som tilldragit sig rättsvetenskapens uppmärksamhet. Den externa ogiltigheten åsyftar bolagsföreträdarnas rättshandlingar i förhållande till tredje man och i vilken utsträckning dessa är bindande för bolaget.⁷ Denna fråga regleras i 8 kap. 35 § ABL.

Av 8 kap. 35 § 1 st. ABL framgår att för det fall styrelsen företagit en åtgärd i strid med ABL:s regler om funktionsfördelningen mellan bolagsorganen så är inte rättshandlingen bindande för bolaget. I dessa fall aktualiseras alltså en stark ogiltighetsgrund. Annorlunda förhåller det sig för det fall VD har överskridit sin behörighet eller styrelsen eller VD överskridit sin befogenhet och tredje man varit i god tro. I dessa fall är nämligen bolaget bundet av den rättshandling som bolagets behöriga ställföreträdare företagit, vilket innebär att denna typ av överträdelser utgör exempel på svaga ogiltighetsgrunder. Slutligen framgår även av bestämmelsen att om styrelsen eller VD har överträtt sin befogenhet genom att företa en rättshandling i strid med en föreskrift om bolagets verksamhetsföremål eller någon annan föreskrift som har meddelats i bolagsordningen så är en dylik rättshandling bindande för bolaget oavsett tredje mans goda eller onda tro. I dessa fall är det alltså överhuvud inte fråga om någon ogiltighetsgrund eftersom rättshandlingen är bindande för bolaget oberoende av god eller ond tro hos tredje man.

Den interna ogiltigheten å andra sidan avser istället styrelsens beslutsfattande och beslutens rättsverkningar internt i bolaget.⁸ Denna fråga regleras inte direkt av ABL eller dess förarbeten och de problem som kan uppkomma i samband härmed har endast sparsamt behandlats i den rättsvetenskapliga doktrinen. En mot denna bakgrund intressant fråga är vad som gäller internt i aktiebolaget för det fall styrelsen fattar ett beslut i strid med ABL, bolagsordningen eller andra rättsregler samt vilka möjligheter som står till buds för aktieägare eller missnöjda styrelseledamöter att angripa ett styrelsebeslut som på ett eller annat sätt kan skada bolaget eller dem själva. I detta arbete avser författaren att närmare belysa dessa frågor.

⁷ Åhman, 1997, s. 892f.

⁸ Åhman, 1997, s. 892f.

1.1 Syfte och avgränsningar

Syftet med föreliggande arbete är att klargöra och sammanställa rättsläget rörande ogiltighet av styrelsebeslut i aktiebolag. Detta syfte kan sägas konkretiseras genom följande tre frågeställningar:

- När är ett styrelsebeslut ogiltigt?
- Vilka möjligheter står till buds för missnöjda aktieägare och styrelseledamöter att rättsligt angripa ett styrelsebeslut vars giltighet de anser tveksam?
- Vad händer om ett ogiltigt styrelsebeslut verkställs?

Uppgiften är som synes i huvudsak deskriptivt färgad och författarens primära avsikt är inte att komma med rekommendationer utan att i grova drag redogöra för gällande rätt. Här skall dock påpekas att om svaret på frågan under punkten två ovan skulle ge vid handen att aktieägare och styrelseledamöter saknar möjlighet att rättsligt angripa ett ogiltigt styrelsebeslut så tillkommer även en fjärde fråga av de lege ferenda karaktär.

- Finns det på detta område ett behov av legislativa åtgärder som i likhet med vad som gäller för beslut fattade av bolagsstämman ger aktieägare och enskilda styrelseledamöter rätt att klandra även styrelsebeslut?

För att ovanstående syfte skall kunna utredas på ett tillfredsställande sätt måste redan inledningsvis vissa avgränsningar göras. För det första kommer den första delfrågan att endast behandlas översiktligt. Anledningen till det är att en mer detaljerad undersökning av de fel som kan medföra att ett styrelsebeslut drabbas av ogiltighet skulle innefatta en analys av en stor del av aktiebolagsrätten och således medföra att arbetet skulle svämma över alla breddar. För det andra kommer inte, den i och för sig intressanta, frågan under punkten tre ovan att behandlas. Skälet till denna avgränsning är att denna fråga redan utförligt behandlats av Åhman i avhandlingen ”Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten” från 1997. Slutligen skall även påpekas att vissa mindre avgränsningar kommer att göras fortlöpande i texten eller i anslutande fotnoter.

1.2 Metod och material

Arbetet bygger på sedvanlig juridisk metod innefattande studier av inom ämnesområdet relevant källmaterial. De rättskällor som finns tillgängliga för behandling är de traditionella men då frågan inte är direkt reglerad i ABL och endast varit föremål för rättslig prövning i ett avgörande från hovrätten har författaren till största delen tvingats basera sin analys på uttalanden i doktrinen.

Ämnet ”ogiltighet av styrelsebeslut” är emellertid ett av rättsvetenskapen sparsamt behandlat område. En monografi motsvarande den Nial skrev 1934 ”Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut” saknas och de uttalanden som återfinns i andra publikationer och läroböcker omfattar sällan mer än en halv sida. En hel del har dock skrivits som anknyter till ämnet, bl.a. kan nämnas Nials och Åhmans ovannämnda böcker samt Dotevalls avhandling ”Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör” från 1989.

För att kompensera bristerna på svenskt material har arbetet i viss utsträckning tvingats baseras på utländsk litteratur och då främst böcker och artiklar skrivna av finländska och danska författare. Utländsk litteratur måste självfallet användas med försiktighet men då de nordiska aktiebolagslagarna är ett resultat av samnordiskt lagstiftningsarbete torde de uttalanden som görs i dessa böcker och artiklar trots allt ha ett visst värde även för svenskt vidkommande.⁹

1.3 Disposition

Den fortsatta framställningen har disponerats på följande sätt. *Kapitel två* är tänkt att fungera som en bakgrund till det huvudsakliga arbetet. I kapitlet behandlas funktionsfördelningen mellan bolagsorganen samt skillnaden mellan beslutsfas och verkställighetsfas i samband med en aktiebolagsstyrelses rättshandlande verksamhet. I *kapitel tre* behandlas frågan ”när är ett styrelsebeslut ogiltigt?”. Framställningen kommer i denna del att behandla giltigheten av såväl beslut som i något avseende strider mot ABL eller bolagsordningen som sådana som strider mot bestämmelser i en upprättad arbetsordning, andra rättsregler och ingångna avtalsförpliktelser. Kapitlet avslutas med en redogörelse för vad ogiltigheten innebär för bolagets interna förhållanden och några sammanfattande slutsatser. I *kapitel fyra* undersöks vilka möjligheter som står till buds för aktieägare och enskilda styrelseledamöter att rättsligt angripa ett styrelsebeslut som de bedömer vara ogiltigt. Framställningen tar i denna del sitt avstamp i frågor om aktieägars och styrelseledamöters bristande talerätt för att sedan övergå till att behandla olika exempel på alternativa angreppssätt som kan tillgripas för att förhindra att styrelsen verkställer ett tvistigt beslut. I *kapitel fem* behandlas behovet av legislativa åtgärder som tillerkänner aktieägare och styrelseledamöter en rätt att klandra även styrelsebeslut. Författaren redogör i denna del av arbetet för såväl de för- som nackdelar som införandet av en klanderregel skulle innebära samt tänkbara lösningar på de problem som en dylik regel ger upphov till. Arbetet avslutas sedan med några sammanfattande kommentarer i *kapitel sex*.

⁹ Prop. 1975:103, s. 77. För en redogörelse för de problem som kan uppkomma i samband med komparativa studier, se Bogdan, 1996.

2 Om aktiebolagets styrelse

En av hörnstenarna i svensk civilrätt är att varje fysisk person erkänns som rättssubjekt. Med fysiska personers rättssubjektivitet följer även rättskapacitet vilket innebär förmåga att kunna äga egendom, skulder och att vara part i rättegång etc. De flesta fysiska personer har inte bara rättskapacitet utan även rättshandlingsförmåga, d.v.s. kompetens att själva företa bindande rättshandlingar.¹⁰ Grunden för en fysisk persons rättshandlande verksamhet är tämligen okomplicerad. Personen bestämmer sig för att företa en rättshandling, t.ex. ingå eller säga upp ett avtal, betala av en skuld eller efterge ett anspråk, varefter han eller hon praktiskt utför den eller de handlingar som krävs för att de önskade rättsliga effekterna skall uppkomma.¹¹

Ett aktiebolag utgör med juridisk terminologi en s.k. juridisk person vilket innebär att det i förmögenhetsrättsligt hänseende är att likställa med en fysisk person.¹² Ett aktiebolag kan således i likhet med fysiska personer förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt föra talan inför domstolar och andra myndigheter, jfr. 2 kap. 13§ ABL e contrario. Till skillnad från en fysisk person kan emellertid inte ett aktiebolag rättshandla på egen hand utan det krävs att bolaget representeras av ställföreträdare.¹³ I ett aktiebolag är det bolagsorganen som är bolagets ställföreträdare och ABL:s huvudregel är att det är styrelsen som företräder bolaget och tecknar dess firma, se 8 kap. 29§ 1 st. ABL.¹⁴

För att få en uppfattning om vilka frågor som styrelsen i ett aktiebolag är behörig att avgöra och därmed även vilka beslut som styrelsen kan fatta är det av vikt att känna till funktionsfördelningen mellan aktiebolagets olika organ. I detta kapitel kommer författaren därför att kortfattat redogöra för styrelsens roll i aktiebolaget och för styrelsens relation till bolagsstämman och VD.¹⁵ Kapitlet avslutas med ett avsnitt som behandlar styrelsens rättshandlingar och då särskilt distinktionen mellan besluts- och verkställighetsfas.

¹⁰ Se t.ex. Ramberg och Hultmark, 1999, s. 54ff.

¹¹ Åhman, 1997, s. 310.

¹² Nial och Johansson, 1998, s. 69.

¹³ Gavatin, 1992, s. 21.

¹⁴ Här skall för ordnings skull påpekas att ett aktiebolag har fyra bolagsorgan. Dessa är bolagsstämman, styrelse, VD och revisorer. Av dessa är det emellertid endast de tre förstnämnda som kan fatta för bolaget bindande beslut. Bolagsstämman kan dock inte representera bolaget i förhållande till tredje man utan denna uppgift tillkommer bolagets styrelse och VD.

¹⁵ Mot bakgrund av uppsatsens syfte och inriktning har författaren valt att inte behandla styrelsens relation till revisorerna.

2.1 Relationen styrelse – bolagsstämma

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämman som är aktiebolagets högsta och i sista hand beslutande organ.¹⁶ Med bolagsstämmans ställning som högsta beslutande organ följer även en mycket vidsträckt beslutskompetens som ger den rätt att avgöra varje enskild fråga som rör bolaget, såvida inte annat framgår av bestämmelserna i ABL och bolagsordningen.¹⁷

Styrelsen är aktiebolagets högsta verkställande organ. Enligt den allmänt hållna regeln i 8 kap. 3§ 1 st. ABL har styrelsen till uppgift att svara för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Den mycket vida beslutskompetens som denna bestämmelse tillerkänner styrelsen inskränks i förhållande till bolagsstämman på främst två sätt. För det första begränsas styrelsens kompetens av de bestämmelser i ABL och bolagsordningen som ger stämman exklusiv beslutanderätt i vissa frågor. Hit hör t.ex. frågor om fastställelse av resultat och balansräkning, beviljande av ansvarsfrihet, ändringar i bolagsordningen etc.¹⁸ För det andra kan styrelsens kompetens begränsas av direktiv som meddelats av bolagsstämman.¹⁹ Styrelsens skyldighet att rätta sig efter bolagsstämmans direktiv i förvaltningsfrågor anses följa dels av 8 kap 34§ 2 st. ABL e contrario, dels av det faktum att den aktiebolagsrättsliga organstrukturen är hierarkisk och att styrelsen är ett i förhållande till bolagsstämman underordnat bolagsorgan.²⁰

I doktrinen har även den åsikten anförts att styrelsens kompetens enligt 8 kap. 3§ ABL inte omfattar förvaltningsåtgärder av extraordinär beskaffenhet. Med detta avses åtgärder som är av sådan beskaffenhet eller betydelse att de ligger utanför den normala affärsverksamheten. Förespråkarna för denna uppfattning menar istället att dylika frågor skall underställas bolagsstämman för avgörande.²¹ Det skulle alltså i detta sammanhang röra sig om en oskriven exklusiv bolagsstämmokompetens. I avsaknad av vägledande rättspraxis på detta område är det emellertid omöjligt att med säkerhet uttala sig om hur det förhåller sig på denna punkt.

ABL innehåller även ett antal bestämmelser som anger att vissa bolagsangelägenheter är exklusivt förbehållna styrelsen. Här kan särskilt nämnas att det är styrelsen som tecknar bolagets firma, utser VD och bemyndigar särskild firmatecknare.²² Dessa åtgärder innefattas förvisso i styrelsens förvaltningsrätt enligt 8 kap. 3§ ABL men genom att lyfta ut dessa frågor till särskild reglering har lagstiftaren helt undandragit dem från

¹⁶ Se 9 kap. 1§ ABL och prop. 1975:103, s. 236.

¹⁷ SOU 1995:44, s. 77.

¹⁸ Se 9 kap. 7§ ABL.

¹⁹ Prop. 1975:103, s. 386.

²⁰ Båvestam, 2001/2002, s. 254.

²¹ Nial, 1976, s. 339ff. och Johansson, 1990, s. 161.

²² 8 kap. 23§, 29§ och 31§ ABL.

bolagsstämmans beslutskompetens. Vidare innebär 6 kap. 2§ och 12 kap. 3§ ABL ytterligare inskränkningar i stämmans kompetens. Av dessa två bestämmelser framgår nämligen att styrelsen har vetorätt beträffande beslut om nedsättning av aktiekapitalet och vinstutdelning till aktieägarna.

När det gäller sådana åtgärder som varken faller inom stämmans eller styrelsens exklusiva kompetens kan dessa vidtas av endera organet. Båvestam har beskrivit dylika åtgärder som ”åtgärder inom ett gemensamt kompetensområde”.²³ Som framgått ovan innebär emellertid ABL:s maktfördelning i dessa fall att stämman med stöd av sin direktivrätt kan instruera styrelsen hur en fråga inom det gemensamma kompetensområdet skall avgöras. I doktrinen har detta förhållande beskrivits som så att bolagsstämman har en rest- eller residualkompetens som innebär att stämman är kompetent att avgöra varje fråga som inte faller under ett annat bolagsorgans exklusiva kompetens.²⁴ Det måste dock påpekas att stämman inte får använda sin direktivrätt i sådan utsträckning att styrelsen i praktiken förlorar ansvaret för bolagets förvaltning.²⁵

2.2 Relationen styrelse – VD

Av 8 kap 25§ ABL framgår att i de aktiebolag där en VD tillsatts är det dennes uppgift att sköta den löpande förvaltningen av bolagets angelägenheter. I förarbetena till bestämmelsen anges att den löpande förvaltningen innefattar alla åtgärder som mot bakgrund av arten och omfattningen av bolagets verksamhet inte är av osedvanlig beskaffenhet eller av stor betydelse.²⁶ Annorlunda uttryckt innebär detta att det är VD som svarar för den dagliga driften av bolaget, utövar tillsyn över personalen samt ingår avtal med leverantörer, kunder och anställda. Andra uppgifter som åvilar VD är att föredra ärenden för styrelsen och att verkställa styrelsens beslut. Vidare har VD även rätt att i brådskande fall fatta beslut i frågor som ligger utanför den löpande förvaltningen. Dylika beslut förutsätter emellertid att styrelsens samtycke inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolaget.²⁷

VD är ett i förhållande till styrelsen underordnat organ vilket innebär att VD är skyldig att följa eventuella direktiv med föreskrifter och instruktioner som meddelats av styrelsen. En annan konsekvens av detta förhållande är att VD:s kompetens att fatta beslut i ärenden som är att hänföra till den löpande förvaltningen upphör i samma stund som styrelsen väljer att ta sin bestämmanderätt i anspråk. På samma sätt som är fallet i relationen mellan bolagsstämman och styrelsen gäller även här den begränsningen att

²³ Båvestam, 2001/2002, s. 255.

²⁴ Rodhe, 2000, s. 165.

²⁵ Rodhe, 2000, s. 165.

²⁶ Prop. 1975:103, s. 374.

²⁷ Prop. 1975:103, s. 374.

direktivrätten inte får användas i sådan utsträckning att VD förlorar sin ställning som ansvarig handhavare av den löpande förvaltningen.²⁸

2.3 Styrelsebeslutet – ett tvåstegsförfarande

När en bolagsstyrelse rättshandlar för ett aktiebolags räkning så kan detta, i likhet med en fysisk persons rättshandlingar, beskrivas som ett tvåstegsförfarande. I det första steget fattar styrelsen ett beslut, t.ex. rörande ett företagsuppköp, ett beslut som sedan i steg två verkställs av antingen styrelsen själv, VD, särskild firmatecknare eller annan befattningshavare i bolaget genom att betalning erläggs i utbyte mot aktierna eller inkråmet i målbolaget. Åhman har i sin avhandling beskrivit detta tvåstegsförfarande som så att aktiebolagets vilja kommer till uttryck genom bolagsorganens beslutsfattande för att sedan realiserar genom den efterföljande verkställighetshandlingen. Åhman skiljer därvidlag, efter tyskt mönster, mellan bolagets ”viljebildning” och ”viljeutförande”, där viljebildningen utgörs av de beslut som bolagsorganen fattar och viljeutförandet är det förfarande genom vilket besluten senare verkställs.²⁹

Ett beslut som fattats av en aktiebolagsstyrelse utgör alltså med Åhmans distinktion bolagets viljebildning och skall enligt honom uppfattas som en rättshandling men en bolagsintern sådan. Anledningen till det är att ett styrelsebeslut är att betrakta som ”bolagsintern kommunikation” (i form av handlingsdirektiv som för underordnade bolagsorgan och anställda ger upphov till såväl en rätt som en skyldighet att verkställa styrelsens beslut) som i regel är riktad endast till underlydande aktörer i bolaget och inte till tredje man.³⁰ En viktig följd av detta synsätt, som även delas av författaren, är att någon viljeförklaring genom besluten inte anses ha kommit tredje man till handa vilket innebär att denne inte heller kan grunda någon rätt på ett styrelsebeslut. Detta är en konsekvens av det krav som uppställs i 1§ AvtL på att en rättshandling måste ”avges” innan den får rättslig effekt. En rättshandling är nämligen inte att betrakta som definitiv och bindande innan den rättshandlande vidtagit en åtgärd som är ägnad att ge motparten kännedom om rättshandlingen.³¹

Mot bakgrund av att styrelsen är aktiebolagets högsta verkställande organ är det emellertid inte helt enkelt att alla gånger hålla isär ”viljebildningen” och ”viljeutförandet”. Ett rättsfall som väl belyser denna problematik är AD 1941:137.

I detta fall hade en styrelseledamot, Storm, som saknade behörighet att ensam teckna bolagets firma undertecknat ett kollektivavtal. Undertecknandet hade skett i samtliga styrelseledamöters närvaro men utan något skriftligt bemyndigande. I samband härmed var även representanter för arbetstagarsidan närvarande. Bolaget invände senare att något för

²⁸ Prop. 1975:103, s. 374.

²⁹ Åhman, 1997, s. 339 och 342.

³⁰ Åhman, 1997, s. 339 och 342.

³¹ Åhman, 1997, s. 340 och 342 och Adlercreutz, 2002, s. 124f. Jfr. även Nial, 1934, s. 43.

bolaget bindande avtal ej hade kommit till stånd vid detta tillfälle p.g.a. att Storm saknade behörighet att ensam teckna bolagets firma.

Arbetsdomstolen underkände emellertid bolagets invändning. Av domskälen kan utläsas att det faktum att samtliga styrelseledamöter var närvarande, att bolagets särskilda firmatecknare på uttrycklig fråga om han inte skulle underteckna avtalet uttalat att Storm skulle skriva under detta och att de övriga styrelseledamöterna i samband härmed valde att inte yttra sig sammantaget medförde att kollektivavtalet ansågs ha tillkommit i behörig ordning.

Styrelsens handlande medförde här att bolagets viljebildning och viljeutförande sammanföll i en och samma handling. Genom att tredje man tillåtits att närvara vid det möte där styrelsen beslutade att acceptera det av tredje man avgivna anbudet och denne därmed även fick kännedom om styrelsens beslut blev rättshandlingen också bindande för bolaget. I den fortsatta framställningen kommer författaren emellertid att bortse från dylika fall och endast behandla sådana där styrelsebeslutets innehåll inte kommit till tredje mans kännedom och således inte heller får någon verkan annat än internt i bolaget.

3 Om ogiltiga styrelsebeslut

Som framgick av redogörelsen i kapitel två är det styrelsen som ansvarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Detta förhållande innebär att styrelsen tillerkänts en vittgående kompetens att fatta beslut i bolagets angelägenheter. Av detta följer även att styrelsens beslut kan vara av många olika slag och också innefatta avgöranden av frågor som hänför sig till andra rättsområden än associationsrätten.

För att ett beslut av styrelsen skall få avsedda rättsverkningar krävs dock att det inte är behäftat med ett fel som medför att beslutets giltighet kan ifrågasättas.³² Huruvida detta är fallet är en ofta svårbedömd fråga som kan innebära stora olägenheter för bolaget. Denna bedömning försvåras ytterligare av det faktum att det för styrelsebeslutens vidkommande saknas bestämmelser motsvarande dem i 9 kap. 39 – 42 §§ ABL som gäller för beslut fattade av bolagsstämman och som reglerar såväl frågan om ogiltighet som hur ogiltigheten skall fastställas.

Mot denna bakgrund framstår det således som en angelägen uppgift att försöka klargöra i vilka fall det föreligger en omständighet som medför att ett styrelsebeslut kan drabbas av ogiltighet. I avsnitten nedan kommer författaren att i tur och ordning behandla styrelsebeslut i strid med bestämmelser i ABL och bolagsordningen, beslut i strid med en av styrelsen upprättad arbetsordning och beslut i strid med övriga rättsregler och ingångna avtalsförpliktelser. Avslutningsvis behandlas även ogiltighetens betydelse för beslutets verkställbarhet.

3.1 Beslut i strid med ABL och bolagsordningen

Huruvida ett styrelsebeslut är giltigt eller ej regleras inte direkt av någon bestämmelse i aktiebolagslagen. I doktrinen råder emellertid i det närmaste total enighet om att styrelsebeslut som inte tillkommit på rätt sätt eller som till sitt innehåll innebär en överträdelse av ABL:s eller bolagsordningens bestämmelser är ogiltiga.³³ Åhman har uttryckt detta som så att ”bolagets viljebildning inte är giltig under sådana förhållanden”.³⁴ Anledningen till det är att styrelsen har en skyldighet att tillse att de för bolaget gällande normerna iakttas.³⁵

³² Se kap. 3.5.

³³ Se t.ex. Nial och Johansson, 1998, s. 192, Åhman, 1997, s. 741, Kedner och Roos, 1982, s. 180 och Nobelutredningen, 1992, s. 306. Även Rodhe, 2000, s. 254 och Johansson och Persson, 1992/93, s. 429.

³⁴ Åhman, 1997, s. 892.

³⁵ Jfr. Nial, 1934, s. 22. Nial behandlar förvisso beslut som fattats av bolagsstämman men i detta avseende bör samma krav kunna ställas på styrelsen.

Att denna uppfattning är den riktiga vinner visst stöd av 8 kap. 34§ 2 st. ABL. I denna bestämmelse stadgas nämligen att en bolagsföreträdare inte får följa en anvisning från ett överordnat bolagsorgan om ”anvisningen *inte gäller* därför att den strider mot denna lag, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen”. Vidare kan ogiltighetssanktionen, genom ett s.k. ”systematiskt motsatsslut”, anses framgå av det faktum att aktiebolagslagens regler om klander av bolagsstämmbeslut saknar motsvarighet i fråga om styrelsebeslut.³⁶ Ett ogiltigt styrelsebeslut skiljer sig alltså i detta avseende från ett klanderbart stämmbeslut såtillvida att det inte kräver någon reaktion för att det inte skall vinna laga kraft.³⁷ Därmed torde det även vara möjligt att sluta sig till att beslutet är ogiltigt från dess tillkomst och således skall betraktas som icke existerande, d.v.s. en nullitet.

Den rättspraxis som finns på området är mager men ger också den, i vart fall indirekt, visst stöd för uppfattningen att styrelsebeslut i strid med ABL eller bolagsordningen är ogiltiga. I NJA 1928 s. 433 var det giltigheten av ett styrelsebeslut som fattats i strid med 8 kap. 18§ ABL som var föremål för prövning.

I Bolagsordningen i X AB fanns en bestämmelse som krävde att bolagets styrelse skulle bestå av tre ledamöter och en suppleant. Däremot sänkades i bolagsordningen bestämmelser som reglerade styrelsens beslutsförhet vilket innebar att denna fråga istället reglerades av 61§ i 1910 års aktiebolagslag. Enligt denna bestämmelse krävdes att styrelsen var fulltalig för att vara beslutsför. I juni 1927 försattes bolaget i konkurs.

I konkursen bevakade bolagets VD (K) en fordran på utebliven lön. Enligt K hade bolagets styrelse i ett beslut från 1918 slagit fast att K hade rätt till lön med 5000 kronor per år. Mot K:s yrkande riktade en av bolagets borgenärer (J) en jävsinvändning. Anledningen till detta var att styrelseprotokollet från 1918 utvisade att K var en av de tre styrelseledamöter som närvarat vid det styrelsemöte där man beslutade om K:s lön. Det var också K som justerat mötesprotokollet. Enligt J var styrelsens beslut stridande mot 61 och 62§§ ABL och således ogiltigt då det inte fattats av tre ojäviga styrelseledamöter. Denna uppfattning delades av HD som fann att då tre ojäviga ledamöter inte deltagit i beslutsfattandet så var heller inte styrelsens beslut bindande för bolaget.

Styrelsebeslut som det i rättsfallet ovan, som p.g.a. jäv tillkommit i strid med 8 kap. 18§ ABL, drabbas emellertid inte med automatik av ogiltighet. Av doktrinen framgår nämligen att ogiltighetspåföljden i dessa fall modifieras såtillvida att ett dylikt beslut endast träffas av ogiltighet i de fall där den jävige ledamoten påverkat utgången eller m.a.o. beslutsresultatet.³⁸ Huruvida denna regel även gäller när beslutet vidlås av andra procedurfel än jäv, t.ex. utebliven kallelse till styrelsemöte eller liknande, är oklart.³⁹

³⁶ Åhman, 1997, s. 742.

³⁷ Kedner och Roos, 1982, s. 180, Nial och Johansson, 1998, s. 192 och Åhman, 1997, s. 742.

³⁸ Rodhe, 2000, s. 222 och Johansson och Pehrson, 1992/93, s. 430.

³⁹ Samuelson synes vara av uppfattningen att så är fallet medan Åhman representerar den motsatta ståndpunkten. Åhmans uppfattning delas av författaren. Se Samuelsson, 2001, s. 470 och Åhman, 1997, s. 744f.

Uppfattningen att styrelsebeslut som inte tillkommit i behörig ordning eller som till sitt innehåll är i strid med ABL eller bolagsordningen är att betrakta som nulliteter synes – i vart fall vad gäller sådana beslut som tillkommit i strid med 8 kap. 18§ ABL – inte delas av Samuelsson. Samuelsson som representerar den, författaren veterligt, enda avvikande meningen i doktrinen menar att det är problematiskt att tala om en ogiltighetssanktion eftersom ogiltighet måste, för att utgöra en rättsföljd, kunna fastställas av domstol.⁴⁰ Då en dylik fastställelse inte är möjlig att utverka i dessa fall är det enligt honom inte heller meningsfullt att tala om ogiltighetsverkan.⁴¹

Samuelssons ståndpunkt delas emellertid inte av författaren. Anledningen till detta är att frågan huruvida ett visst styrelsebeslut är giltigt eller ej kan överprövas av bolagsstämman vars beslut i sin tur kan klandras av såväl en enskild styrelseledamot som en aktieägare. Ett bifall till en dylik klandertalan innebär att *bolagsstämmobeslutet* kommer att upphävas och förklaras ogiltigt av domstolen.⁴² En dylik dom är dock i realiteten riktad mot styrelsen och styrelsens beslut och därmed torde det inte heller vara fel att säga att rättsföljden ogiltighet kan fastställas av domstol och drabba även styrelsebeslut, om än indirekt.

Här skall även tilläggas att ogiltighet är den enda orsak som enskilda styrelseledamöter, VD, den särskilde firmatecknaren eller anställda utan organställning kan *åberopa* gentemot styrelsen för att vägra verkställighet, jfr. 8 kap. 34§ 2 st. ABL. Om det som Samuelsson menar inte är meningsfullt att tala om ogiltighetsverkan, trots att ogiltigheten inte kan fastslås direkt av domstol, så skulle inte bara ABL:s procedurregler komma att sakna betydelse för andra organ och befattningshavare i bolaget än styrelsen. Följden skulle bli att inte heller lagens övriga bestämmelser eller bolagsordningen skulle behöva eller kunna iakttas av t.ex. den verkställande direktören eller en anställd som agerar med stöd av ett styrelsebeslut. Detta förhållande skulle öppna upp för missbruk i de fall där förhållandet mellan styrelseledamöterna eller bolagets ägare präglas av konflikter vilket knappast kan antas ha varit lagstiftarens avsikt eftersom 8 kap. 34§ 2 st. ABL då skulle förlora all betydelse. Författarens uppfattning är alltså att det oavsett att det inte går att få ogiltigheten fastslagen annat än indirekt trots allt är meningsfullt att tala om ogiltighetsverkan i dessa fall.

I avsaknad av lagstiftning och ytterligare vägledande praxis på detta område måste emellertid rättsläget betecknas som oklart. Det torde dock mot bakgrund av den förhållandevis enhetliga uppfattningen i doktrinen kunna konstateras att övervägande skäl talar för att styrelsebeslut som ej tillkommit på rätt sätt eller som till sitt innehåll strider mot ABL eller bolagsordningen är att anse som ogiltiga.

⁴⁰ För en redogörelse för aktieägares och styrelseledamöters bristande möjligheter att få ogiltigheten fastställd av domstol se kap. 4 i föreliggande arbete.

⁴¹ Samuelsson, 2001, s. 466f. och 470.

⁴² Se kap. 4.

3.2 Beslut i strid med arbetsordningen

Av 8 kap. 5§ ABL framgår att styrelsen är skyldig att årligen fastställa en skriftlig arbetsordning för sitt arbete i vilken en eventuell arbetsfördelning inom styrelsen, mötesfrekvens samt suppleanternas deltagande i styrelsens arbete skall regleras. Bestämmelsen anger emellertid inte uttömmande vad som kan regleras i en arbetsordning utan i denna handling kan även en rad andra frågor regleras, dock under förutsättning att de lagligen kan avgöras av styrelsen.⁴³ Exempel på dylika frågor är en s.k. arbetande styrelseordförandes särskilda uppgifter, kallelsetider etc. till styrelsemöten, tystnadsplikt, förhållandet till VD m.m.⁴⁴ En mot denna bakgrund intressant fråga är huruvida ett styrelsebeslut som strider mot bestämmelserna i en upprättad arbetsordning är giltigt eller ej.

Innan denna fråga kan besvaras måste dock arbetsordningen först klassificeras rättsligt. I detta hänseende ger emellertid varken förarbeten eller doktrin någon direkt vägledning. Av förarbetena framgår endast att syftet med arbetsordningen är att tydliggöra arbetsfördelningen inom styrelsen för att därigenom skapa förutsättningar för aktieägare och andra att utkräva skadeståndsansvar av styrelseledamöterna.⁴⁵ I litteraturen uttalar Gomard helt kort att styrelsen inte är bunden av arbetsordningen på samma sätt som den är bunden av ABL eller bolagsordningen och att arbetsordningens rättsliga betydelse är beroende av bestämmelsernas närmare utformning och omständigheterna i övrigt.⁴⁶ Mot denna bakgrund är det författarens uppfattning att arbetsordningen torde kunna uppfattas som ett mellan styrelseledamöterna bolagsinternt avtal i vilket de enskilda ledamöternas uppgifter och ansvarsområden regleras.

Om uppfattningen ovan, d.v.s. att arbetsordningen skall uppfattas som ett avtal mellan styrelseledamöterna, är riktig så innebär det att beslut i strid med arbetsordningen är att betrakta som avtalsbrott – såvida beslutet inte fattats enhälligt då det närmast torde vara att jämställa med en ändring av arbetsordningen. Huruvida ett styrelsebeslut i strid med bestämmelser i en av styrelsen upprättad arbetsordning är giltigt eller ej är i avsaknad av vägledande praxis och uttalanden i litteraturen en öppen fråga. Författarens uppfattning är dock att ett dylikt beslut inte bör drabbas av ogiltighet enbart av den anledningen att det är i strid med bestämmelserna i arbetsordningen. Detta då en dylik sanktion inte behövs i dessa fall, varken av hänsyn till aktieägarna, enskilda styrelseledamöter eller underordnade bolagsorgan. Deras intressen skyddas redan fullt ut genom bestämmelser i ABL och bolagsordningen. Till detta kan även läggas att underordnade bolagsorgan och anställda är skyldiga att verkställa dylika beslut såvida de inte kan anses

⁴³ Prop. 1997/98:99, s. 209 och Svernlöv, 1999, s. 28.

⁴⁴ Svernlöv, 1999, s. 31ff.

⁴⁵ Prop. 1997/98:99, s. 81.

⁴⁶ Gomard, 2000, s. 217.

strida mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen, se 8 kap. 34§ 2 st ABL.

3.3 Beslut i strid med andra lagar eller avtal

En i detta sammanhang principiellt viktig fråga är huruvida ett styrelsebeslut kan drabbas av ogiltighet utan att strida mot någon uttrycklig bestämmelse i ABL eller bolagsordningen men väl mot annan lagstiftning eller ingångna avtalsförpliktelser. Att så är fallet vad gäller beslut som är i strid med den för bolaget tillämpliga lagen om årsredovisning torde stå klart mot bakgrund av redogörelsen ovan och en semantisk tolkning av 8 kap. 34§ 2 st. ABL. Frågan är emellertid vad som gäller i övriga fall. Är styrelsebeslut som till sitt innehåll strider mot t.ex. arbetsrättslig, konkurrensrättslig eller miljörättslig lagstiftning att anse som ogiltiga?

En e contrario tolkning av 8 kap. 34§ 2 st. ABL ger vid handen att så inte skulle vara fallet. Detta då den uppräknade av regelverk som görs i bestämmelsen måste anses som uttömmande. Det kan heller inte råda någon tvekan om att uttrycket ”denna lag” i bestämmelsen syftar på ABL och ingenting annat. Om lagstiftaren önskat att även beslut i strid med annan lagstiftning skulle omfattas så hade ett annorlunda uttryckssätt enkelt kunna väljas, t.ex. ”lag” istället för som nu ”denna lag”. En dylik tolkning av regeln innebär således att ett bolags VD eller särskilda firmatecknare inte kan vägra att verkställa ett styrelsebeslut som strider mot annan lagstiftning än de i bestämmelsen uppräknade regelverken.⁴⁷ Därmed torde det även vara möjligt att sluta sig till att styrelsebeslut i strid med andra regelverk än de i bestämmelsen uppräknade inte heller med automatik skall anses ogiltiga.

Här måste emellertid göras åtskillnad mellan sådana beslut som till sitt innehåll strider mot lagstiftning som är straffsanktionerad och sådana som strider mot lagstiftning som endast är skadeståndssanktionerad. Beslut som till sitt innehåll strider mot BrB:s eller specialstraffrättens bestämmelser torde alltid vara att anse som ogiltiga. Anledningen till det är dels att beslut som syftar till något brottsligt enligt allmänna rättsgrundsatsen är att anse som ogiltiga och underkastade verkställighetsförbud och dels att denna typ av beslut många gånger är att bedöma som anstiftan eller medverkan till brott och således utgör ett straffbart förfarande i sig självt.⁴⁸

När det däremot gäller sådana beslut som strider mot lagstiftning som förvisso är tvingande men endast skadeståndssanktionerad torde resonemanget ovan ha större bärkraft. Det går emellertid inte att blunda för det faktum att ett flertal invändningar kan resas mot denna uppfattning. I avsnitten nedan avser författaren därför att i tur och ordning undersöka

⁴⁷ Dotevall, 1989, s. 202.

⁴⁸ Nial, 1934, s. 43 och 48. Nial behandlar förvisso beslut av bolagsstämman men det kan knappast antas att styrelsen i vidare mån än stämman skulle kunna fatta beslut som strider mot straffrättsliga bestämmelser. Se även 23 kap. 4§ BrB och SOU 1997:127, s. 105.

huruvida ett styrelsebeslut i strid med andra regelverk än de ovan angivna skall drabbas av ogiltighet av hänsyn till bolaget, av hänsyn till de som har att verkställa beslutet eller av hänsyn till tredje man.

3.3.1 Ogiltighet av hänsyn till bolaget

En första tänkbar invändning mot resonemanget ovan är att det skulle vara oförenligt med styrelseledamöternas sysslomannaliknande ställning att fatta sådana beslut som om de verkställs kan komma att skada bolaget, t.ex. genom att bolaget tvingas utge ersättning till tredje man.⁴⁹ Denna invändning har utan tvekan fog för sig och ger uttryck för de allmänna aktierättsliga principer som innebär att aktiebolagsstyrelsen i sitt handlande dels har en skyldighet att iakttä "bolagets intresse" och dels har en skyldighet avhålla sig från att företa åtgärder i strid med bolagets vinstsyfte. Dessa skyldigheter framgår inte direkt av ABL men kommer till uttryck i förarbetena och kommentaren till 8 kap. 3§ och beslut i strid med dem torde vara att jämställa med beslut i strid med ABL och bolagsordningen.⁵⁰

Vad uttrycket bolagets intresse skall anses innefatta och på vilket sätt det begränsar styrelsens beslutskompetens är emellertid oklart. I doktrinen anför Dotevall och Åhman, till vilka författaren av detta arbete ansluter sig, att bolagets intresse normalt sammanfaller med bolagets syfte, vilket vanligen är att bereda aktieägarna vinst om inte annat anges i bolagsordningen (jfr. 12 kap. 1§ 2 st. ABL).⁵¹ Med denna definition av begreppet är ett styrelsebeslut som strider mot vinstsyftet också ett beslut i strid med bolagets intresse. Mot bakgrund av uttalandena i förarbetena och kommentaren till 8 kap. 3§ ABL torde det därmed vara möjligt att sluta sig till att dylika beslut till sitt innehåll utgör en överträdelse av styrelsens befogenhet med följd att de också är att anse som ogiltiga och underkastade verkställighetsförbud.

Frågan är då när ett styrelsebeslut innebär en överträdelse av bolagets intresse eller syfte.⁵² Enligt Åhman har en bolagsföreträdare, t.ex. styrelsen, kränkt bolagets intresse och därmed överträtt sin befogenhet om en vidtagen åtgärd med övervägande sannolikhet kommer att orsaka bolaget skada och detta förhållande varit synbart för bolagsföreträdaren.⁵³ Åhmans resonemang lider dock av den svagheten att det inte tar hänsyn till det faktum att en åtgärd eller ett beslut som i det korta perspektiv åsamkar bolaget en skada, t.ex. i form av ersättningsskyldighet, på lång sikt många gånger kan vara till fördel för bolaget. Detta beaktas emellertid av Nial som menar att ett beslut strider mot bolagets syfte endast om det är uppenbart att beslutet kommer att

⁴⁹ Dotevall, 1989, s. 202.

⁵⁰ Prop. 1975:103, s. 376f. och Kedner och Roos, 1982, s. 176 och 185.

⁵¹ Åhman, 1997, s. 810 och Dotevall, 1989, s. 358 och 373. Även Bergström och Samuelsson, 1997, s. 101.

⁵² I den fortsatta framställningen bortses från de uppenbara fall där styrelsens fattar ett beslut med uppsåt att skada bolaget. Att dylika beslut alltid skall anses vara i strid med bolagets intresse eller syfte torde inte vara särskilt kontroversiellt.

⁵³ Åhman, 1997, s. 199f., 698 och 812.

medföra ekonomisk skada för bolaget och denna skada inte är affärsmässigt motiverad.⁵⁴ Nials ståndpunkt synes i litteraturen delas av Kedner, Roos och Dotevall vilka menar att bolagets vinstsyfte inte kränks enbart av den anledningen att utfallet av ett visst beslut kan medföra såväl för- som nackdelar för bolaget.⁵⁵ Kedner och Roos behandlar inte frågan när vinstsyftet skall anses kränkt men enligt Dotevall krävs för att så skall vara fallet att styrelsens handlande innebär ett omotiverat stort risktagande, vilket är fallet då t.ex. konsekvenserna av ett visst styrelsebeslut är svåra att överblicka eller då företagets finansiella ställning skulle äventyras om beslutet verkställdes.⁵⁶ Att dylika beslut är undandragna styrelsens beslutskompetens skulle även kunna anses följa av den skyldighet som, enligt vissa författare, åvilar styrelsen att inhämta bolagsstämmans samtycke till åtgärder av extraordinär beskaffenhet och som ligger utanför den normala affärsverksamheten.⁵⁷

Dotevalls uppfattning har enligt författaren av detta arbete fog för sig. Detta då styrelsens beslutskompetens i ekonomiska frågor rimligen inte bör beskäras i sådan utsträckning att styrelsen berövas möjligheten att ta affärsmässigt motiverade risker. I annat fall skulle ju en bolagsstyrelse aldrig kunna anses vara kompetent att t.ex. fatta beslut om att bryta en kontraktuell förpliktelse då detta många gånger kan medföra att bolaget blir ersättningsskyldigt. Detta trots att dylika beslut på lite längre sikt många gånger kan vara till bolagets fördel.

Innan läsaren nu förloras i ett allt för abstrakt resonemang kan ett enkelt exempel få belysa de överväganden som avgör huruvida ett beslut i strid med lag eller ingångna avtalsförpliktelser är gällande eller ej.

På ett styrelsemöte i ett medelstort aktiebolag i reklambranschen står styrelsen inför uppgiften att säga upp ett totalt antal anställda p.g.a. arbetsbrist (Bolaget saknar VD och är inte bundet av något kollektivavtal). I samband med ett styrelsemöte upprättar styrelsen den turordningslista som reglerar vilka arbetstagare som skall få vara kvar och vilka som skall tvingas lämna bolaget. Styrelsen är väl medveten om att listan skall upprättas efter principen ”sist in först ut” men överväger att frångå denna princip då fyra av bolagets bästa säljare annars skulle tvingas att lämna bolaget. Enligt styrelsens bedömning kommer denna åtgärd sannolikt att medföra att bolaget kommer att tvingas utge skadestånd till de förfördelade arbetstagarna men man beräknar ändå att denna kostnad är försumbar mot bakgrund av de vinster som annars skulle utebli och att åtgärden på lite längre sikt är det bästa för bolaget. Efter noggrant övervägande enas styrelsen till sist om att de fyra säljarna skall undantas från listan och istället ersättas av äldre medarbetare. Styrelsen ger därefter en av ledamöterna i uppdrag att omedelbart verkställa uppsägningarna.

I detta fall är styrelsens beslut till sitt innehåll stridande mot 22§ LAS vilket innebär att om det verkställs och uppsägningarna senare angrips så kommer bolaget att tvingas betala skadestånd till de förfördelade arbetstagarna.⁵⁸

⁵⁴ Nial, 1934, s. 35ff.

⁵⁵ Kedner och Roos, 1982, s. 185 och Dotevall, 1989, s. 192f och 195f.

⁵⁶ Dotevall, 1989, s. 196f.

⁵⁷ Nial, 1976, s. 341. Se även Johansson, 1990, s. 161.

⁵⁸ Se 34 och 38 §§ LAS.

Frågan är emellertid om styrelsebeslutet med automatik blir ogiltigt p.g.a. att det strider mot tvingande civilrättslig lagstiftning och kan orsaka bolaget skada.⁵⁹ Detta kan inte antas vara fallet i en situation som den i exemplet ovan.

Under antagande att styrelsen i exemplet ovan iakttagit ABL:s formella regler för beslutsfattande kan för det första konstateras att denna typ av beslut omfattas av styrelsens beslutskompetens enligt 8 kap. 3§ 1 st. ABL. I avsaknad av en VD som sköter bolagets löpande förvaltning ankommer det på styrelsen att handha personalfrågor.⁶⁰ Som framgått ovan är styrelsens befogenhet i dessa hänseenden begränsad såtillvida att den inte tillåts fatta beslut i strid med bolagets intresse eller syfte. Ett beslut som det i exemplet ovan kan emellertid inte med automatik anses kränka bolagets intresse eller vinstsyfte. Anledningen till det är att det ur bolagets synvinkel är en rent ekonomisk fråga huruvida turordningslistan skall upprättas i enlighet med 22§ LAS eller skadestånd istället skall erläggas. Väljer styrelsen i exemplet ovan att upprätta listan i enlighet med reglerna i LAS så kommer troligen bolagets försäljning att drastiskt sjunka och det är svårt att med säkerhet veta hur stora vinster bolaget kan komma att tvingas avstå. Väljer styrelsen istället att frångå reglerna i LAS så kommer bolaget att drabbas av ett skadestånd vars storlek emellertid är möjligt att beräkna med stöd av befintlig rättspraxis. Om styrelsen efter noggrant övervägande finner att det bästa för bolaget är att frångå turordningsreglerna så är inte ett sådant beslut i strid med vinstsyftet och därmed inte heller att anse som ogiltigt enbart av den anledningen att det orsakar bolaget tillfälliga förluster i form av skadestånd. Avgörande för huruvida ett styrelsebeslut till sitt innehåll kränkt vinstsyftet och utgör ett befogenhetsöverskridande är istället om beslutet kan motiveras affärsmässigt och innefattar ett acceptabelt risktagande mot bakgrund av bolagets ekonomiska ställning och egna kapital.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att frågan huruvida ett styrelsebeslut som till sitt innehåll är i strid med andra rättsregler än de som återfinns i ABL, bolagsordningen eller den för bolaget tillämpliga lagen om årsredovisning är giltigt eller ej skall avgöras av huruvida beslutet är förenligt med bolagets intresse eller syfte, d.v.s. i förlängningen ABL och bolagsordningen. Det är alltså inte överträdelsen av en viss rättsregel som medför ogiltighet i dessa fall, det avgörande är istället huruvida styrelsens grundläggande behörighet och befogenhet omfattar åtgärder av den typ som det ifrågasvarande beslutet innebär. Det kan således lite drastiskt sägas att ett styrelsebeslut som till sitt innehåll strider mot skadeståndssanktionerad lagstiftning är ogiltigt endast om det kan orsaka bolaget en ekonomisk skada som inte är affärsmässigt motiverad.

⁵⁹ Av 2§ LAS framgår att LAS är tvingande lagstiftning för det fall kollektivavtal saknas.

⁶⁰ Prop. 1975:103, s. 374 och Nial och Johansson, 1998, s. 119.

3.3.2 Ogiltighet av hänsyn till underordnade

Det ur etisk synvinkel något tveksamma resonemanget ovan väcker frågan om inte ett styrelsebeslut som det i exemplet med arbetstagarna ovan bör anses ogiltigt av hänsyn till de som har att verkställa det. I doktrinen har anförts att det är en mellanmansrättslig princip att en underordnad inte är skyldig att verkställa en anvisning från en överordnad som innebär att en lagregel överträds.⁶¹

Denna invändning har utan tvekan fog för sig när det gäller sådana beslut som strider mot straffsanktionerad lagstiftning men saknar bärkraft när det gäller styrelsebeslut som är i strid med sådan lagstiftning som endast är skadeståndssanktionerad. Anledningen till denna distinktion är, som framhölls ovan, att den senare typen av beslut utgör ett ställningstagande till en ur bolagets synvinkel rent ekonomisk fråga och såvida en sådan fråga avgjorts inom förnuftiga gränser, och således inte heller kan anses strida mot ABL eller bolagsordningen, så kommer de eventuella skadestånd som i förlängningen kan bli en följd av beslutet att drabba bolaget och inte den person som verkställer det.⁶² Ekonomiska frågor bör styrelsen kunna avgöra på egen hand och då skadeståndsskyldigheten inte träffar den som verkställer beslutet så finns det heller inga bärande skäl som talar för att styrelsens beslut bör drabbas av ogiltighet av hänsyn till de som har att verkställa det.

3.3.3 Ogiltighet av hänsyn till tredje man

En sista tänkbar invändning är att styrelsebeslut i strid med andra regelverk än de i 8 kap. 34§ 2 st. ABL uppräknade bör drabbas av ogiltighet av hänsyn till tredje man. Denna invändning är emellertid inte hållbar. Enligt författaren skall den ogiltighetssanktion som kan drabba ett styrelsebeslut uppfattas som en rent aktiebolagsrättslig sanktion som uteslutande syftar till att skydda bolaget och dess ägare, enskilda styrelseledamöter och underordnade bolagsorgan från övergrepp i samband med styrelsens beslutsfattande verksamhet.⁶³

Anledningen till att inte tredje mans intressen bör skyddas av ogiltighetssanktionen är att ett styrelsebeslut som sådant aldrig kan påverka tredje mans rättsläge vilket innebär att han heller inte riskerar att drabbas av rättsförlust p.g.a. beslutet. Som framhölls i kapitel två utgör beslutet som sådant endast en bolagsintern rättshandling, vilken aldrig berör tredje man

⁶¹ Dotevall, 1989, s. 202.

⁶² Jfr. Nial, 1934, s. 44. Nial anför här att styrelsen aldrig kan drabbas av skadeståndsskyldighet då den verkställer ett bolagsstämmobeslut som strider mot tredje mans av lag skyddade intressen. Det torde emellertid inte finnas någon anledning att anta att något annat förhållande skulle råda i detta avseende enbart av den orsaken att beslutet fattats av styrelsen.

⁶³ Jfr. Nial, 1934, s. 21 och 43 och Bergendal, 1922, s. 24ff. Dessa författare behandlar den likartade frågan om klanderrettens omfattning vid beslut fattade av bolagsstämman.

rättsligt utan endast innefattar en anvisning till underordnade bolagsorgan eller anställda. Därmed torde beslutet heller aldrig kunna anses utgöra en kränkning av tredje mans av lag eller avtal skyddade rättigheter vilket innebär att det av omtanke om tredje man inte behövs någon ogiltighetssanktion. Denna ståndpunkt förändras heller inte för det fall beslutet senare verkställs. Bolagets förpliktelser, så som de kommer till uttryck i en lagregel eller avtalsklausul, kvarstår alltid oförändrade oavsett om beslutet verkställs. Inte heller riskerar tredje man att drabbas av rättsförlust eftersom han alljämt kan göra gällande sina intressen genom att föra talan i domstol.⁶⁴

Motsvarande resonemang gör sig även gällande i de fall styrelsen fattar ett beslut i strid med en förpliktelse som åvilar tredje man. Anta att styrelsen beslutar sig för att ge VD eller annan i uppdrag att driva in en fordran som bolaget har på tredje man innan den är förfallen till betalning. Ett dylikt beslut påverkar naturligtvis inte heller tredje mans rättsläge. Hans skyldigheter mot bolaget kvarstår oförändrade oavsett innehållet i styrelsens beslut. Detta då han självfallet inte är bunden av vad styrelsen beslutat utan endast av innehållet i låneavtalet. Ovanstående förhållande hindrar emellertid inte att beslutet är att anse som giltigt och verkställbart. Bolaget har naturligtvis rätt att försöka förmå tredje man att prestera i förtid och de som har att verkställa ett dylikt beslut torde även vara skyldiga att så långt det är möjligt försöka uppfylla en dylik anvisning från styrelsen, i sista hand t.o.m. genom process i domstol. Här torde emellertid den begränsningen gälla att om styrelsens beslut innefattar en anvisning att genom domstol driva in en fordran trots att det är *uppenbart* att tredje man inte är skyldig att betala så torde ett sådant beslut vara att anse som ogiltigt eftersom dylikt förfarande enligt 9 kap. 1§ RB är straffbart som rättegångsmissbruk.⁶⁵

3.4 Innebörden av att ett beslut är ogiltigt

Frågan är då vad ogiltighetssanktionen innebär för bolagets interna förhållanden. Som redan antytts ovan framgår av 8 kap. 34§ 2 st. ABL att varken styrelsen, den verkställande direktören eller en särskild firmatecknare har rätt eller skyldighet att verkställa ett styrelsebeslut som träffats av ogiltighet p.g.a. att det strider mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. Med ABL och bolagsordningen avses här dessa regelverk i sin mest vidsträckta betydelse vilket innebär att verkställighetsförbudet även gäller för sådana beslut som inte är i direkt strid mot någon uttrycklig bestämmelse i ABL eller bolagsordningen men som till sitt innehåll ändock strider mot den ovan angivna skyldigheten att iaktta bolagets intresse eller syfte.⁶⁶

⁶⁴ Jfr. Nial, 1934, s. 21 och 43 och Bergendal, 1922, s. 25.

⁶⁵ Jfr. Nial, 1934, s. 46.

⁶⁶ Prop. 1975:103, s. 382.

Huruvida detsamma gäller också för anställda utan organställning är oklart eftersom dessa personer inte omfattas av bestämmelsens lydelse. Enligt förarbetena skall denna fråga avgöras av vilken typ av beslut det varit fråga om men också genom tolkning av det anställnings- eller kollektivavtal som personen lyder under.⁶⁷ Författaren av detta arbete är emellertid av uppfattningen att bestämmelsen borde kunna användas analogt i vart fall på sådana befattningshavare och anställda som förvisso saknar organställning men som ändå besitter ledande positioner i bolaget. Detta då den problematik som 8 kap. 34§ 2 st. ABL är avsedd att reglera är densamma oavsett vem som verkställer styrelsens beslut. Ett annorlunda förhållande skulle även innebära att det var enkelt för styrelsen att förbigå den verkställande direktören och den särskilde firmatecknaren genom att underhand instruera andra i bolaget underordnade att verkställa beslutet.

3.5 Sammanfattande slutsatser

Som framgått ovan torde det stå klart att styrelsebeslut som inte tillkommit i enlighet med ABL, bolagsordningens bestämmelser eller som till sitt innehåll strider mot dessa regelverk eller den för bolaget tillämpliga lagen om årsredovisning är ogiltiga. Ogiltigheten innebär i detta sammanhang att beslutet är en nullitet och att ingen varken får eller skall verkställa det. Ogiltighetssanktionen får anses naturlig mot bakgrund av att aktieägarna och bolagsorganen har rätt att kräva att de för bolaget gällande normerna iakttas av styrelsen i dess beslutsfattande verksamhet.

Vad som däremot inte är möjligt att generellt uttala sig om är huruvida beslut som till sitt innehåll strider mot annan lagstiftning än ABL, en för styrelsen upprättad arbetsordning eller ingångna avtalsförpliktelser är giltiga eller ogiltiga. Det är istället helt beroende på omständigheterna och då särskilt beslutets förenlighet med bolagets intresse eller syfte. Klart är emellertid att någon ogiltighetssanktion inte med automatik inträder så snart styrelsen fattar ett beslut som till sitt innehåll strider mot andra förpliktelser eller rättsregler än de som finns uppräknade i 8 kap. 34§ 2 st. ABL.

En annan slutsats som är möjlig att dra mot bakgrund av redogörelsen ovan är att ogiltighetssanktionen inte inträder p.g.a. att beslutet är i strid med någon rättighet som tillkommer tredje man utan p.g.a. att beslutet strider mot allmänna aktierättsliga principer, m.a.o. ABL och bolagsordningen i dess mest vidsträckta bemärkelse. Det är alltså inte av hänsyn till tredje man som styrelsebeslut kan drabbas av ogiltighet utan de intressen som sanktionen avser att skydda är bolagets och dess företrädares, vilket är naturligt mot bakgrund av att tredje mans rättsläge i regel aldrig kan påverkas av ett styrelsebeslut. Hans i lag givna rättigheter eller skyldigheter består alltid oförändrade oavsett innehållet i styrelsens beslut.

⁶⁷ Jfr. prop. 1975:103, s. 383.

4 Om klander av styrelsebeslut

Av 9 kap. 39 – 42 §§ ABL framgår att aktieägare, styrelsen, enskilda styrelseledamöter och VD kan klandra och få vilket som helst beslut som fattats av *bolagsstämman* ogiltigförklarat eller ändrat av domstol. En förutsättning för att en dylik s.k. klandertalan skall vinna bifall är emellertid att bolagsstämmans beslut antingen tillkommit på ett felaktigt sätt eller att beslutet till sitt innehåll strider mot ABL eller bolagsordningen. Talan riktas mot bolaget och skall enligt 9 kap. 40 § ABL väckas inom tre månader från dagen för beslutet för att inte talerätten skall gå förlorad. Denna regel är dock inte absolut. Vid särskilt grova fel gäller nämligen inte tremånadersfristen utan besluten blir s.k. nulliteter vilket innebär att felet inte preskriberas och att talerätten kvarstår oförändrad.⁶⁸

Då en klandertalan enligt 9 kap. 39 § ABL kan vara en långdragen process är risken följaktligen stor för att bolagsstämmobeslutet kan komma att hinna verkställas innan frågan om beslutets giltighet avgjorts av domstol. För att det skall vara till någon nytta för aktieägare m.fl. att initiera en klanderprocess krävs således att verkställigheten stoppas och det är därför vanligt att en klandertalan förenas med en ansökan om ett interimistiskt verkställighetsförbud enligt 15 kap. 3 RB.⁶⁹ Ett dylikt förordnande är ur kärandens synvinkel ett starkt påtryckningsmedel som ofta resulterar i att beslutet ändras eller att en för käranden förmånlig förlikning kan ingås.⁷⁰

Anledningen till att aktieägare m.fl. givits möjlighet att stoppa verkställigheten och hänskjuta frågan om bolagsstämmobeslutets giltighet till domstol beror främst på att lagstiftaren velat förhindra att en majoritets aktieägare skall kunna tillskansa sig fördelar på minoritetens bekostnad.⁷¹ Risken för majoritetsmissbruk föreligger emellertid även i samband med styrelsens beslutsfattande. En bolagsstyrelse väljs enligt 9 kap. 29 § och 8 kap. 6 § ABL med enkel majoritet av bolagsstämman vilket innebär att styrelseledamöterna ofta har stöd av och är lojala mot aktieägarmajoriteten. En uppenbar risk med detta förhållande är att större aktieägare eller grupper av aktieägare underhand instruerar styrelsen att fatta sådana beslut som de bedömer kan bli klandrade om de skulle fattas av bolagsstämman. Vidare finns alltid en risk för att styrelsen precis som en aktieägarmajoritet väljer att tillgodose sina egna eller närståendes intressen på bolagets och dess ägares bekostnad.⁷² En mot denna bakgrund intressant fråga är vilka möjligheter som står till buds för en missnöjd aktieägare eller förfördelad styrelseledamot att angripa ett styrelsebeslut enligt gällande svensk rätt.

⁶⁸ Nial och Johansson, 1998, s. 182.

⁶⁹ Johansson, 1990, s. 30 och Johansson, 1991, s. 602 och 613.

⁷⁰ Johansson, 1991, s. 616f. Se även Westberg, 1991, s. 161ff.

⁷¹ Nial och Johansson, 1998, s. 181 och Rodhe, 2000, s. 251.

⁷² Det s.k. moral hazard problemet, se Bergström och Samuelsson, 1997, s. 23f. och 27.

4.1 Om aktieägares talerätt mot bolaget

En aktieägare som av en eller annan anledning fått vetskap om att en bolagsstyrelse fattat ett beslut i strid med bestämmelserna i ABL eller bolagsordningen och som om det verkställs kan komma att orsaka bolaget eller honom själv skada kommer naturligtvis att vilja få beslutet upphävt eller ogiltigheten fastslagen av domstol. Till detta kan även läggas ett intresse av att få fastslaget att beslutet är underkastat verkställighetsförbud. För att det inte skall vara helt bortkastat att utverka en domstolsdom torde även krävas att aktieägaren i samband med att talan väcks också framställer ett yrkande om att det tvistiga styrelsebeslutet skall inhiberas enligt 15 kap. 3§ RB till dess att giltighetsfrågan slutligt avgjorts av domstol.

Som påtalades i kapitel tre saknar emellertid ABL bestämmelser om klander av styrelsebeslut. Detta förhållande ger upphov till två frågor. För det första huruvida det är möjligt för en aktieägare att antingen analogt använda sig av bestämmelserna i ABL om klander av bolagsstämmobeslut för att på så sätt få beslutet upphävt, eller, att föra en negativ fastställsetalan enligt 13 kap. 2§ RB för att få ogiltigheten fastslagen. Den senare typen av talan skulle då föras på i princip samma grunder som en klandertalan. Om detta inte skulle visa sig möjligt uppkommer fråga nummer två, d.v.s. vilka övriga möjligheter som står till buds för att få beslutet upphävt eller ogiltigheten fastslagen.

4.1.1 Klandertalan enligt ABL eller fastställsetalan enligt RB

Frågan huruvida klanderbestämmelserna rörande bolagsstämmobeslut kan användas analogt samt frågan huruvida en aktieägare kan få ogiltigheten fastslagen genom att föra en negativ fastställsetalan har besvarats nekande av Svea hovrätt i ett mål från 1992.⁷³

Bakgrunden till detta mål, som var det första i en serie rättstvister med anknytning till den s.k. Penseraffären, var att styrelsen i bolaget Nobel Industrier beslutat att betala ut såväl villkorade som ovillkorade aktieägartillskott till bolaget Gamlestaden. Tillskotten var ett led i en uppgörelse mellan Nobels nya och gamla huvudägare och syftade till en finansiell rekonstruktion av Gamlestaden. I samband härmed uppkom fråga huruvida Nobels styrelse iakttagit minoritetens intressen i förhållande till majoritetsägaren (Yggdrasil) genom beslutet att ge Gamlestaden, i vilket Yggdrasil direkt och indirekt var en dominerande ägare, ett aktieägartillskott.

Mot denna bakgrund ansökte en minoritetsaktieägare i Nobel, Burox AB, om stämning på Nobel. Av handlingarna i målet framgår att Burox framställde två yrkanden. I första hand yrkade Burox att hovrätten avseende klander – alternativt att hovrätten skulle fastställa att beslutet var ogiltigt (jfr. 13 kap. 2§ RB) – skulle undanröja styrelsens beslut och i andra hand att hovrätten skulle fastställa att styrelsen inte fick verkställa det ifrågavarande

⁷³ Svea hovrätt mål nr. Ö 4304/ 91. Målet överklagades till HD som emellertid inte beviljade prövningstillstånd, se mål nr. Ö 584/ 92.

beslutet. Burox framställde i samband härmed även ett interimistiskt yrkande om förbud mot utbetalning till dess frågan avgjorts av domstol (15 kap. 3§ RB).

Då Nobels bolagsordning innehöll en bestämmelse som stadgade om skiljeförfarande vid tvister mellan aktieägare och bolaget avvisades emellertid käromålet av hovrätten vilket medförde att endast inhibitionsyrkandet kom att prövas av domstolen.

Hovrätten uttalade samband med prövningen av huruvida det var sannolikt att Burox talan skulle bifallas (jfr 15 kap. 3§ RB) att en talan avseende klander av styrelsebeslut är att anse som en talan om en s.k. rättsgestaltande dom och för att få föra en sådan talan krävdes enligt hovrättens mening särskilt lagstöd. Då en bestämmelse som möjliggör klander av styrelsebeslut saknas i svensk rätt och det inte heller i övrigt fanns stöd för att en sådan möjlighet skulle föreligga lämnade hovrätten Burox förstahandsyrkande utan bifall. Inte heller Burox andrahandsyrkande vann bifall. Hovrätten hänvisar i denna del till tingsrättens bedömning av vilken framgår att då Burox inte var att anse som part i det angivna rättsförhållandet så var heller inte förutsättningarna för att få föra en fastställsetalan enligt 13 kap 2§ RB uppfyllda.⁷⁴

Mot hovrättens behandling av Burox förstahandsyrkande torde det inte finnas något att anmärka. Av litteraturen på området framgår att en talan avseende klander av bolagsstämmobeslut är ett standardexempel på en talan om s.k. konstitutivdom och det torde inte finnas något bärande skäl som motiverar att en motsvarande talan om klander av styrelsebeslut skall behandlas annorlunda.⁷⁵ I litteraturen uttalas även att det i regel krävs särskilt lagstöd för att en konstitutiv talan skall kunna föras.⁷⁶ Av hovrättens beslut ovan torde det således vara möjligt att sluta sig till att aktieägarna saknar möjlighet att föra en *klandertalan* mot ett ogiltigt styrelsebeslut. Detta då frånvaron av en särskild klanderregel får till följd att de saknar behörighet att vara part och därmed även talerätt i denna typ av processer. Det brister alltså för aktieägarnas vidkommande i en tvingande processförutsättning vilket innebär att deras talan kommer att avvisas ex officio av domstolen, se 34 kap. 1§ 2 st. RB.⁷⁷

Huruvida hovrätten även ansett att också den av Burox förda (alternativa) talan om *fastsällelse av ogiltighet* är att bedöma som konstitutiv framgår inte klart av beslutet. Ingenting i hovrättens motivering tyder emellertid på att domstolen skulle ha behandlat yrkandet om fastställsetalan av ogiltighet på annat sätt än klanderyrkandet. Att aktieägarna i avsaknad av en klanderrätt enligt ABL inte heller ges möjlighet att föra en negativ fastställsetalan enligt RB vore att anse som följdriktigt då en ogiltighetstalan i praktiken ger upphov till samma resultat som en klandertalan och därför också bör behandlas som en sådan. Till detta kan även läggas att ett annorlunda förhållande skulle få mycket märkliga konsekvenser mot bakgrund av att svensk aktiebolagsrätt vilar på principen att aktieägarnas inflytande över bolaget skall utövas vid bolagsstämman.⁷⁸ Om enskilda aktieägare trots

⁷⁴ Se Svea hovrätt mål nr. Ö 4304/ 91 med hänvisning till Stockholm tingsrätts mål nr. T6-504-91.

⁷⁵ Olivecrona, 1943, s. 59 och Gullnäs m.fl., 1989, s. 13:9. I hovrättens motivering hänvisas särskilt till Gullnäs m.fl.

⁷⁶ Olivecrona, 1943, s. 58. Jfr. även Ekelöf, 1996, s. 121.

⁷⁷ Jfr. Ekelöf, 1996, s. 54f.

⁷⁸ Se kap. 2.1 i föreliggande arbete.

frånvaron av en klanderregel tillerkändes en rätt att föra en negativ fastställsetalan mot ett styrelsebeslut, för att på så sätt få ogiltigheten fastslagen, så skulle det innebära att aktieägarna gavs ett maktmedel enligt RB:s bestämmelser som är långt kraftfullare än det minoritetsskydd som tillkommer dem enligt ABL.⁷⁹

Vad gäller hovrättens behandling av Burox andrahandsyrkande, d.v.s. att domstolen måtte fastställa att beslutet inte fick verkställas, finns heller inte mycket att anmärka på. Om detta käromål upptagits till prövning av domstolen i ett regelrätt tvistemål så hade Burox talan i denna del dock inte, som i fallet med förstahandsyrkandet ovan, avvisats utan istället ogillats. Även i detta fall är det emellertid Burox bristande talerätt som föranleder bedömningen. Att talan i dessa fall kommer att ogillas istället för att avvisas beror på att begreppet talerätt i juridiskt språkbruk används i två olika betydelser. I fallet med förstahandsyrkandet ovan användes talerätten som beteckning på en speciell processförutsättning medan den i detta fall hänför sig till det tvistiga rättsförhållandets subjektiva sida vilket innebär att talerätsfrågan utgör en del av själva saken.⁸⁰ Följaktligen kan alltså inte kärandens talan i dessa fall avvisas på processuella grunder utan rätten måste ta upp och pröva kärandens yrkande materiellt i sak för att sedan, för det fall domstolen skulle finna att käranden inte är att anse som part i det ifrågavarande rättsförhållandet och därmed saknar talerätt, ogilla detsamma. Att en aktieägare skulle kunna anses som part och därmed vara berättigad att väcka talan mot bolaget torde emellertid sällan eller aldrig vara fallet. Anledningen till det är att en fastställsetalan som går ut på att styrelsen skall förbjudas att verkställa ett visst beslut främst torde aktualiseras i samband med överträdelser av den aktiebolagsrättsliga likhetsprincipen (3 kap. 1§), generalklausulen (8 kap. 34§ 1 st. ABL) eller jävsbestämmelsen (8 kap. 20§) och att talerätten i dessa fall endast tillkommer bolaget och den fysiska eller juridiska person som gynnas av att beslutet verkställs, d.v.s. bolagets medkontrahent.

Att hovrättens och författarens bedömning av talerätsproblematiken är den riktiga vinner även stöd av en i stort sett enig doktrin.⁸¹ Den enda avvikande meningen representeras av Werlauf som menar att bestämmelsen i 9 kap. 39§ ABL visst kan användas analogt också på beslut som fattats av styrelsen.⁸² Werlauf behandlar förvisso frågan med utgångspunkt i den danska aktiebolagsrätten men då den danska och svenska lagstiftningen i detta avseende har likartad utformning torde det i vart fall inte föreligga

⁷⁹ Även för det fall författaren skulle ha missuppfattat hovrättens motivering så brister det i förutsättningarna för att få föra en negativ fastställsetalan på den grunden att en aktieägare i regel inte är att anse som part i det omstridda rättsförhållandet. Se författarens förklaring till hovrättens behandling av Burox andrahands yrkande. Jfr. även Taxell som inte synes betrakta en ogiltighetstalan som en talan om en konstitutiv dom, Taxell, 1946, s. 215.

⁸⁰ Ekelöf, 1996, s. 54.

⁸¹ Se Nial och Johansson, 1998, s. 192f., Taxell, 1946, s. 215f., Jansen-Storbacka, 1939 s. 586f., Fellman, 1939, s. 520f. och Bergström och Samuelsson, 1997, s. 151 not 48. Jfr. även Rodhe, 2000, s. 254, Johansson, 1990, s. 160 och Cederberg, 1942, s. 107f.

⁸² Werlauf, 1991, s. 446f. Werlauf motiverar dock inte denna ståndpunkt.

några formella skillnader som motiverar att den svenska klanderregeln skulle tillämpas annorlunda än motsvarande bestämmelse i danska AL (jfr. 81§ 1 st. AL).

Det som talar för Werlaufs ståndpunkt är främst de ändamålsöverväganden som ligger till grund för 9 kap. 39§ ABL. Detta då de problem och den typ av missbruk som bestämmelsen är avsedd att reglera är desamma oavsett om det är styrelsen eller stämman som har fattat beslut. Vidare går det heller inte att blunda för det faktum att det finns ett klart behov av att aktieägarna ges möjlighet att klandra även styrelsebeslut. I annat fall skulle en majoritet genom ett enkelt kringgående kunna undandraga minoriteten möjligheten att genom klander erhålla rättslig överprövning av ett beslut som olagligen kränker minoritetens intressen. Även det faktum att det många gånger kan vara stora värden som riskeras att förloras om styrelsens beslut verkställs samt de inte obetydliga likheter som föreligger mellan ett bolagsstämmobeslut och ett icke verkställt styrelsebeslut torde tala för att bestämmelsen skall kunna användas analogt.

Att det finns ett behov av att kunna klandra även styrelsebeslut framstår som klart mot bakgrund av de ovan angivna skälen. Det går heller inte att blunda för det faktum att det föreligger en inte obetydlig likhet mellan ett bolagsstämmobeslut och ett icke verkställt styrelsebeslut. Detta till trots torde ändå en analog tillämpning av bestämmelserna i 9 kap. 39 - 42§§ ABL vara utesluten. Anledningen till det är framförallt de skäl som hovrätten och författaren anför ovan, men även det faktum att ett styrelsebeslut och ett bolagsstämmobeslut skiljer sig åt såtillvida att giltigheten av ett styrelsebeslut kan avgöras av ett överordnat bolagsorgan vilket av naturliga skäl aldrig är fallet med ett bolagsstämmobeslut.⁸³ Därmed torde det även föreligga en sådan avgörande olikhet mellan ett bolagsstämmobeslut och ett styrelsebeslut som medför att en analog tillämpning av klanderreglerna i 9 kap. ABL måste anses utesluten.⁸⁴

Sammanfattningsvis torde således kunna konstateras att en aktieägare saknar möjlighet att genom en klandertalan få ett styrelsebeslut upphävt eller att genom en negativ fastställelsetalan få ogiltigheten eller verkställighetsförbudet fastslaget. En konsekvens av detta förhållande är att aktieägarna heller aldrig kan utverka ett interimistiskt verkställighetsförbud enligt 15 kap. 3§ RB eftersom de aldrig kan göra sannolikt att deras talan kommer att bifallas.

4.1.2 Bolagsstämman – aktieägarnas första och sista instans

Resonemanget ovan ger vid handen att en aktieägare eller grupp av aktieägare som önskar få ett visst styrelsebeslut upphävt är hänvisade till att

⁸³ Rodhe, 2000, s. 165.

⁸⁴ Jfr. Strömholm, 1992, s. 409.

hänskjuta frågan till bolagsstämman för avgörande.⁸⁵ Denna rätt tillkommer varje enskild aktieägare enligt 9 kap. 11§ ABL och medför den fördelen att om aktieägaren inte är nöjd med utfallet av bolagsstämmobeslutet så kan detta klandras och beslutets giltighet avgöras av domstol.⁸⁶ Den praktiska nyttan av denna möjlighet kan emellertid diskuteras mot bakgrund av att styrelsen vanligen har stöd av aktieägarmajoriteten samt det faktum att frågan ofta torde vara överspelad och beslutet verkställt innan bolagsstämman har hunnit sammankallas.⁸⁷ I sådana fall återstår endast för den missnöjde eller förfördelade aktieägaren eller gruppen av aktieägare att invänta verkställigheten för att sedan föra en skadeståndstalan mot de enskilda styrelseledamöterna enligt 15 kap. 1§ ABL.

En talan om skadestånd till bolaget kan enligt 15 kap. 9§ ABL föras på bolagets vägnar av en minoritet bestående av ägare till minst en tiondel av bolagets samtliga aktier. Om skadan istället träffat aktieägarna och inte bolaget kan skadeståndstalan föras även av en enskild aktieägare. I dessa fall är emellertid styrelseledamöternas ansvar begränsat såtillvida att det för att talan skall kunna vinna bifall krävs att skadan har vållats genom antingen överträdelse av ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen, se 15 kap. 1§ 2 p. ABL.

4.2 Om styrelseledamöters talerätt mot bolaget

I likhet med aktieägarna saknar även enskilda styrelseledamöter möjlighet att rikta en klandertalan eller negativ fastställsetalan mot bolaget på den grunden att de anser att ett visst styrelsebeslut är ogiltigt. Orsaken till det är att samma skäl som redovisades ovan i avsnitt 4.1 gör sig gällande även för styrelseledamöternas vidkommande.⁸⁸ Detta förhållande innebär att en styrelseledamot som vill visa sitt missnöje med ett visst beslut är hänvisad till möjligheten att reservera sig mot detsamma och avgå ur styrelsen, se 8 kap. 11 och 21§§ ABL. Självfallet kan även en enskild styrelseledamot försöka dra frågan inför bolagsstämman för slutligt avgörande.⁸⁹ Som påtalades ovan är dock nyttan av denna åtgärd tveksam.

Även om en enskild styrelseledamot endast kan visa sitt missnöje med ett visst styrelsebeslut genom att reservera sig mot detsamma och avgå ur styrelsen så kan dessa två åtgärder visa sig nog så betydelsefulla om bolaget eller en aktieägare senare skulle välja att rikta en skadeståndstalan mot styrelseledamöterna. Detta då en reservation som antecknats i styrelseprotokollet i princip fritar ledamoten från ansvar för de eventuella

⁸⁵ Här bör påpekas att det normalt är styrelsen som skall sammankalla bolagsstämman. För det fall styrelsen underlåter att göra så kan aktieägaren anmäla detta förhållande till Länsstyrelsen som då är skyldig att sammankalla bolagsstämman, se 9 kap. 12§ ABL.

⁸⁶ Se 9 kap. 39 - 42§§ ABL. Se även Johansson, 1990, s. 160f.

⁸⁷ Rodhe, 2000, s. 254.

⁸⁸ Samma skäl lägger även hinder i vägen för aktiebolagets VD att väcka talan.

⁸⁹ Kedner och Roos, 1982, s. 180 och Nial och Johansson, 1998, s. 193.

skador som kan drabba bolaget eller aktieägarna p.g.a. beslutet.⁹⁰ I litteraturen har emellertid den åsikten framförts att det vid frågor av större betydelse för bolaget inte räcker med att foga en reservation till styrelseprotokollet för att undgå ansvar utan att det i dessa fall även krävs att ledamoten tydligt markerar sitt ogillande genom att avgå ur styrelsen.⁹¹

4.3 Om att föra talan på bolagets vägnar

I avsnitten ovan har författaren behandlat aktieägares och enskilda styrelseledamöters möjligheter att rikta en klandertalan eller negativ fastställsetalan *mot* bolaget för att på så sätt försöka få ett styrelsebeslut upphävt eller ogiltigheten fastslagen. Som framgått av framställningen i denna del är inte detta någon framkomlig väg när det gäller att angripa ett styrelsebeslut. Frågan som kvarstår är då om aktieägare eller enskilda styrelseledamöter istället, *på bolagets vägnar*, kan föra en fastställsetalan eller förbudstalan riktad mot styrelsen. En sådan talan skulle då gå ut på att bolaget antingen yrkar att styrelsens beslut skall förklaras ogiltigt alternativt att domstolen vid vite skall förbjuda styrelsen att verkställa det tvistiga beslutet. Även i dessa fall krävs, för att en dylik talan skall vara till nytta, att bolaget samtidigt framställer ett yrkande om att beslutet skall inhiberas enligt 15 kap. 3§ RB till dess att tvisten slutligt avgjorts.

Som Samuelsson påpekat är emellertid inte detta ett realistiskt alternativ.⁹² Av 8 kap. 29§ ABL och 11 kap. 2§ 2 st. RB och av till dessa bestämmelser anslutande förarbeten och doktrin framgår att det endast är styrelsen som sådan och inte de enskilda styrelseledamöterna eller aktieägarna som är behöriga att företräda bolaget i domstol.⁹³ För att en enskild ledamot eller aktieägare skall kunna föra talan på bolagets vägnar krävs, i avsaknad av en regel som stadgar annorlunda, att de kan stödja sig på en rättegångsfullmakt undertecknad av majoriteten av ledamöterna i en beslutsför styrelse.⁹⁴ Detta krav gäller även för den styrelseledamot som är behörig att ensam teckna bolagets firma. Anledningen till det är att den aktiebolagsrättsliga behörigheten inte omfattar en rätt att också föra talan på bolagets vägnar utan särskilt bemyndigande från styrelsen.⁹⁵ Att en styrelseledamot eller aktieägare skulle kunna utverka en dylik fullmakt från styrelsen för att genom domstols dom stoppa verkställigheten av ett beslut fattat av samma styrelse är inte särskilt realistiskt att anta. Därmed kommer följaktligen en av aktieägare eller enskilda styrelseledamöter på bolagets vägnar förd talan

⁹⁰ Dotevall, 1989 s. 136 och Nial och Johansson, 1998, s. 192.

⁹¹ Dotevall, 1989, s. 136f.

⁹² Samuelsson, 2001, s. 471.

⁹³ Prop. 1975:103, s. 380 och NJA II, 1943, s. 122. Även Kedner och Roos, 1982, s. 182f. Se även NJA 1993 s. 605 och NJA 1997 s. 168.

⁹⁴ Se NJA 1906 s. 423 och NJA 1906 s. 505. Av 8 kap. 18§ 1 st. ABL framgår att styrelsen är beslutsför, om mer än hälften av hela antalet styrelseledamöter eller det högre antal som föreskrivs i bolagsordningen är närvarande. Av bestämmelsen framgår även att jäviga styrelseledamöter skall anses som icke närvarande.

⁹⁵ Samuelsson, 2001, s. 471.

att avvisas av domstolen p.g.a. bristande processbehörighet, se 11 kap. 2§ 2 st. och 34 kap. 1§ 2 st. RB.⁹⁶

4.4 Om alternativa angreppssätt

Som framgått ovan utgörs den sanktion som en aktieägare kan tillgripa mot ett ogiltigt styrelsebeslut av en skadeståndstalan mot styrelsens ledamöter. Någon möjlighet för bolagets aktieägare att i förebyggande syfte stoppa beslutet och få giltighetsfrågan avgjord av domstol torde i dagsläget inte stå till buds enligt svensk rätt. Detsamma gäller i princip även för enskilda styrelseledamöter. En styrelseledamot som är missnöjd med ett visst beslut som fattats av styrelsen är hänvisad till möjligheten att reservera sig mot detsamma och få sin reservation antecknad till styrelseprotokollet. I sista hand kan han eller hon även begära att få bli entledigad från sin befattning som styrelseledamot.

Detta förhållande kan knappast anses tillfredställande och av denna anledning skall vi därför undersöka vilka alternativa angreppsmöjligheter som står till buds för missnöjda aktieägare och förfördelade styrelseledamöter. I de närmaste följande avsnitten skall författaren visa på ett antal olika metoder som kan användas för att förmå styrelsen till att underlåta att fatta och verkställa beslut vars giltighet kan ifrågasättas. Här måste emellertid redan inledningsvis påpekas att de sätt på vilka aktieägare och styrelseledamöter kan angripa styrelsebeslut i princip endast begränsas av den mänskliga fantasin och att de motaktioner som beskrivs nedan därför inte skall uppfattas som någon uttömmande uppräkningslista utan som en exemplifiering. Vidare skall även påpekas att de nedan angivna åtgärderna inte syftar till att få ogiltigheten fastslagen utan avsikten är istället att försöka förmå styrelsen till att mer eller mindre frivilligt avstå från att verkställa det ifrågasatta beslutet.

4.4.1 Tillbörliga påtryckningar och obstruktion

Styrelseledamöter får ofta på förhand kännedom om vilka beslut som styrelsen avser att fatta på ett kommande styrelsemöte. Detta förhållande är en följd av bestämmelsen i 8 kap. 18§ 2 st. ABL som anger att samtliga styrelseledamöterna dels skall ges tillfälle att delta i behandlingen av de på styrelsemötena förekommande ärendena och dels ges ett tillfredställande beslutsunderlag för att kunna avgöra ärendena. Bestämmelsen innebär att styrelseledamöterna skall kallas till ett kommande styrelsemöte i god tid innan detta och i samband med kallelsen, i regel, även ges tillgång till en dagordning som anger vilka ärenden som skall avhandlas.⁹⁷ Varje punkt på

⁹⁶ Jfr. Lindell, 1998, s. 209.

⁹⁷ Prop. 1975/76:166, s. 173 och Samuelsson, 2001, s. 463ff. Enligt Bergendahl och Moberg skall kallelse till styrelsemöte normalt skickas ut åtminstone en vecka innan sammanträdet. Se Bergendahl och Moberg, 1990, s. 114.

dagordningen skall i princip även kompletteras med ett lättförståligt och informativt beslutsunderlag för att möjliggöra för ledamöterna att delta i behandlingen av de på mötet förekommande ärendena.⁹⁸ Bestämmelsen skapar alltså, för den eller de styrelseledamöter som bedömer att giltigheten av ett visst beslut som kan komma att fattas är tveksam, ett visst tidsmässigt rådrum för att utöva påtryckningar på övriga ledamöter och informera dessa om rättsläget. Därmed är det även möjligt att i förebyggande syfte förhindra att det fattas ett ”ogiltigt styrelsebeslut” med eventuellt skadeståndsansvar som följd.

En annan tänkbar motaktion är att den eller de styrelseledamöter som inte får gehör för sina åsikter uteblir från sammanträdet i syfte att förhindra att styrelsen blir beslutsför (obstruktion). Dyliga aktioner är emellertid inte att rekommendera mot bakgrund av att den enskilde styrelseledamöten i dessa fall kan bli ansvarig för de skador som kan uppkomma om styrelsen ändå bestämmer sig för att fatta beslut.⁹⁹ Detta förhållande är en följd av den tillsynsplikt som åvilar styrelseledamöterna och som innebär att de har en skyldighet att hålla sig underrättade om bolagets förhållanden och att aktivt motarbeta sådana planerade åtgärder som de finner vara till skada för bolaget.¹⁰⁰ Ett bättre val är således att närvara på mötet för att där försöka påverka styrelsens beslutsfattande och om detta inte går sedan reservera sig mot beslutet och begära att med omedelbar verkan få bli entledigad från styrelsen.

En *aktieägare* har naturligtvis inte samma möjligheter som en styrelseledamot att få kännedom om vilka beslut som styrelsen avser att fatta eller har fattat. Men om så ändå skulle vara fallet finns vissa motaktioner som denne kan tillgripa för att påverka styrelsen i önskad riktning. Här kan särskilt nämnas informella påtryckningar i form av hot om avsättande på kommande bolagsstämma, hot om skadeståndsprocesser riktade mot styrelsens enskilda ledamöter och hot om att tvinga bolaget i likvidation.

Att hota styrelsens ledamöter med avsättande på en kommande bolagsstämma torde emellertid endast sällan vara ett praktiskt alternativ mot bakgrund av att ett dylikt hot för att vara verksamt förutsätter att aktieägaren kontrollerar en majoritet av rösterna på bolagsstämman, jfr. 9 kap. 29§ ABL. Bättre är således att hota med framtida skadeståndsprocesser för det fall styrelsen skulle välja att fatta och verkställa det tvistiga beslutet. Som framhölls i avsnitt 4.1.2 ovan kan en dylik process föras på bolagets vägnar av en minoritet som äger minst en tiondel av samtliga aktier. Att förena ett hot om skadeståndstalan med ett hot om att i samband med denna framföra ett yrkande om kvarstad enligt 15 kap. 1§ RB i ledamöternas personliga egendom torde många gånger vara ett väl så effektivt påtryckningsmedel,

⁹⁸ Prop. 1975/76:166, s. 174 och Samuelsson, 2001, s. 465f.

⁹⁹ NJA 1886 s. 259.

¹⁰⁰ Dotevall, 1989, s. 119f.

särskilt mot bakgrund av de betydande privatekonomiska konsekvenser som ett bifall till ett kvarstadsyrkande kan få för en enskild styrelseledamot.¹⁰¹

Hot om likvidation av bolaget kan tillgripas av den eller de aktieägare som kontrollerar minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget. Av 13 kap. 20§ ABL framgår att rätten på talan av en aktieägare till minst en tiondel av samtliga aktier kan besluta att bolaget skall träda i likvidation. En förutsättning för att en sådan talan skall vinna framgång är dock att det kan visas att majoritets aktieägarna genom missbruk av sitt inflytande medverkat till överträdelse av ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen och att det finns särskilda skäl som talar för att bolaget bör likvideras, t.ex. missbrukets långvarighet eller att fara föreligger för att det skall upprepas. Om förutsättningarna för likvidation är uppfyllda kan således minoritetsaktieägarna genom att rikta denna typ av hot mot majoritetsägaren i praktiken tvinga denne att lösa in deras aktier för att på så sätt undgå ett domstolsbeslut om likvidation, jfr. 13 kap. 21§ ABL.¹⁰²

Här skall även för ordnings skull tilläggas att en minoritetsägare i vissa fall har rätt att påfordra att majoriteten löser in hans eller hennes aktier. Av 14 kap. 31§ 1 st. ABL framgår att om ett moderbolag äger mer än nio tiondelar av aktierna med mer än nio tiondelar av röstetalet för samtliga aktier i ett dotterbolag så kan den enskilde aktieägaren, alldeles oavsett om det föreligger missbruk eller ej, kräva att moderbolaget löser in dennes aktier i dotterbolaget. Denna motaktion, liksom övriga ovan och nedan angivna åtgärder, har självfallet betydelse främst för aktieägare i bolag vars aktier inte är noterade och för vilka det saknas en etablerad andrahandsmarknad för aktiehandel.

4.4.2 Offentliggöra innehållet i styrelsens beslut

En motaktion av mer principiellt intresse och som därför förtjänar ett eget avsnitt är den där aktieägare eller enskilda styrelseledamöter hotar styrelsens ledamöter med att offentliggöra, eller t.o.m. offentliggör, innehållet i styrelsens beslut. En dylik åtgärd från en aktieägares eller enskild styrelseledamots sida torde, i vart fall i aktiemarknadsbolag, många gånger vara en väl så effektivt åtgärd för att stoppa verkställigheten. Anledningen till det är att styrelseledamöter agerar personligen på marknader och är beroende av ett rykte om kompetens och lojalitet för att attrahera nya uppdrag.¹⁰³ För en styrelse som är i färd med att verkställa ett beslut, t.ex. i strid med jävsbestämmelsen i 8 kap 20§ ABL, skulle således ett offentliggörande av styrelsens planer kunna avhålla styrelsen från att verkställa detsamma eftersom de enskilda ledamöterna annars står inför risken att deras rykte kommer att dras i smutsen. Denna slutsats förstärks

¹⁰¹ Jfr. Johansson, 1991, s. 603f.

¹⁰² Även den regel i 15 kap. 4§ ABL som korresponderar med skadeståndsregeln i 15 kap.

3§ ABL kan ligga till grund för ett framställt hot från en minoritetsägares sida.

¹⁰³ Dahlman m.fl., 2002, s. 191.

ytterligare av det faktum att den svenska företagsstrukturen utvisar att många är engagerade i ett flertal styrelser och att personkännedomen om de olika aktörerna är god.¹⁰⁴ Ytterligare skäl som talar för att ett offentliggörande av beslutets innehåll kan ha avhållande verkan på styrelsens vilja att verkställa det är risken för att företagets externa intressenter kommer att betrakta företagsledningen med misstro, något som kan få till följd att villkor för lån, riskkapital etc. kan komma att bli mindre fördelaktiga för bolaget.¹⁰⁵

Ett offentliggörande av innehållet i styrelsens beslut är emellertid en åtgärd som aktualiserar frågan om omfattningen av styrelseledamöternas tystnadsplikt. Tystnadsplikten för styrelseledamöter är inte direkt reglerad i ABL utan anses framgå av den allmänna vårdplikt eller lojalitetsplikt som åvilar styrelsens samtliga ledamöter.¹⁰⁶ Denna plikt innebär, enligt ett uttalande i förarbetena till ABL, att styrelsens ledamöter är skyldiga att iakttaga sekretess med avseende på angelägenheter och förhållanden som *kan* medföra skada för bolaget.¹⁰⁷ Uttalandet ger vid handen att det skulle vara själva *överförandet* av information som kan skada bolaget och som således skulle vara förbjudet. Detta då det enligt uttalandet inte krävs att skada uppstått för att vårdplikten skall anses ha överträtts.

En dylik tolkning av uttalandet torde emellertid som Moberg påpekat vara felaktig eller i vart fall utan relevans för styrelseledamöternas skadeståndsansvar. Detta förhållande är enligt Moberg en följd av att den enda sanktionsregel som kan tillgripas i dessa fall är 15 kap. 1§ ABL och en förutsättning för ansvar enligt denna bestämmelse är att det inträffat en objektivt konstaterbar ekonomisk skada. Då dylika skador sällan eller aldrig uppkommer enbart p.g.a. att företagsintern information överförs till externa personer utan vanligen först sedan informationen missbrukats så menar Moberg att förarbetena i denna del saknar rättslig betydelse.¹⁰⁸ Enligt författaren har Mobergs uppfattning fog för sig och det torde således vara möjligt att sluta sig till att en enskild styrelseledamot utan hinder kan överföra företagsintern information till utomstående men att han eller hon kommer att drabbas av skadeståndsansvar om informationen missbrukas och det uppkommer en påvisbar ekonomisk skada för bolaget.¹⁰⁹

Ovanstående slutsats förändras inte heller för det fall styrelsen genom ett majoritetsbeslut skulle bestämma att vissa uppgifter inte får yppas för utomstående. Detta då avsaknaden av andra sanktionsmöjligheter än 15 kap.

¹⁰⁴ Dahlman m.fl., 2002, s. 191.

¹⁰⁵ Dahlman m.fl., 2002, s. 191.

¹⁰⁶ Prop. 1975:103, s. 377.

¹⁰⁷ Prop. 1975:103, s. 377.

¹⁰⁸ Moberg, 1981, s. 127f.

¹⁰⁹ Att försöka tillämpa 10 kap. 5§ BrB om trolöshet mot huvudman, på styrelseledamotens handlande är inte heller möjligt då även detta stadgande uppställer ett skaderekvisit. Inte heller FHL är möjlig att tillämpa eftersom FHL viker för andra lagar (ABL) med regler om tystnadsplikt, se Fahlbeck, 1992, s. 67 och 162f. och 165.

1§ ABL även i dessa fall medför att den styrelseledamot som endast överför information går fri från ansvar till dess att det objektivt kan påvisas att bolaget har drabbats av en ekonomisk skada p.g.a. styrelseledamotens handlande.¹¹⁰ Ett styrelsebeslut om sekretess torde emellertid inte vara helt utan rättslig betydelse. Om yppandet av de sekretessbelagda uppgifterna skulle medföra skada för bolaget bör beslutet om sekretess vara en sådan omständighet som påverkar bedömningen av om styrelseledamoten förfarit oaktsamt genom att lämna ut de sekretessbelagda uppgifterna.¹¹¹

För en styrelseledamot som överväger att offentliggöra innehållet i ett styrelsebeslut som denne anser ogiltigt innebär resonemanget ovan att ledamoten tvingas att göra en bedömning av vad som kan tänkas gagna alternativt skada bolaget, med risk för att en felbedömning kan komma att medföra en kännbar skadeståndssanktion.¹¹² Det säger sig själv att även styrelseledamöter som har fog för att anse att ett visst styrelsebeslut är ogiltigt och kan komma att skada bolaget för det fall det verkställs kan tveka inför tanken att offentliggöra beslutets innehåll mot bakgrund av de utomordentligt höga skadestånd som en felbedömning av en juridisk fråga kan ge upphov till.

För *aktieägarnas* vidkommande förhåller det sig annorlunda. Dessa har förvisso inte samma möjligheter som styrelseledamöterna att få kännedom om innehållet i icke verkställda styrelsebeslut men är å andra sidan inte heller förhindrade att offentliggöra beslutets innehåll om de trots allt skulle få kännedom om detsamma. Inte heller riskerar de att drabbas av något skadeståndsansvar då tillämpningsområdet för 15 kap. 3§ ABL inte omfattar dylika fall och SkL inte ersätter denna typ av ekonomiska skador.¹¹³

4.5 Sammanfattande slutsatser

Mot bakgrund av redogörelsen ovan torde kunna konstateras att aktieägare och enskilda styrelseledamöter saknar effektiva remedier mot ogiltiga styrelsebeslut. Frånvaron av bestämmelser motsvarande de som återfinns i 9 kap. 39 - 42§§ ABL medför att aktieägare och enskilda styrelseledamöter saknar talerätt och således inte heller kan få beslutet upphävt eller ogiltigheten fastslagen av domstol. Av skäl som redovisats ovan synes det heller inte finnas någon möjlighet att genom en fastställelsetalan eller en interimistisk åtgärd stoppa eller fördröja verkställigheten av ett visst styrelsebeslut.

¹¹⁰ Moberg, 1981, s. 129.

¹¹¹ Nial och Johansson, 1998, s. 127.

¹¹² Rodhe, 2000, s. 187.

¹¹³ Se 2 kap. 2§ SkL *in fine*. Inte heller här torde FHL vara möjlig att tillämpa eftersom ett offentliggörande av den typ av överträdelse från styrelsens sida som det i dessa fall är fråga om för det första inte medför skada i "konkurrenshänseende" och för det andra inte utgör ett "obehörigt angrepp på företagshemlighet", se 1 och 2§§ FHL. Jfr. även Fahlbeck, 1992, s. 72, 165 och 190ff.

En missnöjd aktieägare eller styrelseledamot som önskar få ett styrelsebeslut upphävt är i avsaknad av en klanderrätt istället hänvisad till att hänskjuta frågan till bolagsstämman för slutligt avgörande. Som påpekades ovan har denna åtgärd den fördelen att bolagsstämmans beslut i sin tur kan klandras och därmed underställas domstolsprövning. Denna möjlighet torde dock i regel vara av tvivelaktigt värde mot bakgrund av dels det faktum att styrelsen vanligen har stöd hos aktieägarmajoriteten på bolagsstämman och dels det faktum att det tar tid att utverka ett bolagsstämmobeslut och styrelsebeslutet således kan komma att verkställas innan ett bolagsstämmobeslut har hunnit utverkas.

Ovanstående slutsatser får således till följd att det i praktiken viktigaste, och vanligen också enda, remediet för en aktieägare som önskar angripa ett styrelsebeslut utgörs av en skadeståndstalan mot styrelsens ledamöter. Denna möjlighet kan emellertid inte tillgripas av en enskild ledamot av styrelsen. En enskild styrelseledamot som önskar visa sitt missnöje med ett styrelsebeslut är istället hänvisad till att reservera sig mot beslutet och att därefter avgå ur styrelsen.

Författaren har i detta kapitel även pekat på ett antal alternativa angreppssätt. De alternativa motaktioner som kan tillgripas utgörs för styrelseledamöternas vidkommande främst av upplysande verksamhet och övertalning och för aktieägarnas vidkommande av olika typer av hot. De av författaren presenterade åtgärderna lider emellertid samtliga av den svagheten att de baseras på tanken att styrelseledamöterna av egen intresse skall avstå från att verkställa det tvistiga beslutet. Om styrelseledamöterna således, trots påtryckningar etc., bestämmer sig för att verkställa beslutet så finns det alltså ingenting som kan hindra dem från att göra detta.

5 Om behovet av lagreformer

Framställningen i avsnitten ovan ger vid handen att behovet av en klanderrätt kommer till tydligast uttryck i sådana bolag där det finns en förtryckt aktieägarminoritet som också är representerad i styrelsen. Detta då det i praktiken endast torde vara i denna typ av bolag som det finns personer som har intresse och möjlighet att påtala ogiltigheten innan beslutet hunnit verkställas.

Orsaken till varför det i svensk rätt inte införts en möjlighet för aktieägare och enskilda styrelseledamöter att klandra styrelsebeslut kan vid en första anblick förefalla svårbegriplig. Särskilt mot bakgrund av rättsläget i övriga EU-länder och USA där möjligheten att klandra styrelsebeslut funnits sedan lång tid tillbaka.¹¹⁴ Det finns dock ett flertal tänkbara förklaringar till detta förhållande.

Att en klanderrätt saknas i svensk rätt torde för det första kunna bero på att lagstiftaren har ansett att det är bolaget som är rätt kändande i denna typ av processer.¹¹⁵ För det andra är ABL:s huvudregel att avgöranden i bolagets angelägenheter fattas genom majoritetsbeslut, vilket innebär att det följaktligen är aktieägarmajoriteten och deras representanter i styrelsen som i sista hand skall avgöra huruvida ett visst beslut skall fattas eller ej.¹¹⁶ Slutligen torde även avsaknaden av en klanderrätt kunna förklaras av att lagstiftaren inte avsett att interna stridigheter i aktiebolag mellan ägare och ledning eller mellan olika ägargrupper skall lösas av domstol utan istället ansett att det relevanta forumet för denna typ av konflikter är bolagsstämman.

Bakom dessa tre skäl torde det även kunna spåras en rädsla från lagstiftarens sida för att i allt för hög grad besvära bolagets affärsverksamhet med ständiga rättsprocesser där missnöjda minoritets aktieägare och deras eventuella representanter i aktiebolagsstyrelsen i tid och otid klandrar beslut som de av någon anledning är missnöjda med och därigenom omöjliggör aktiebolaget som en effektiv organisationsform.

De ovan anförda argumenten mot en klanderrätt har utan tvekan fog för sig men ger upphov till orimliga resultat i de fall där majoriteten kontrollerar såväl styrelsen som bolagsstämman. Detta då avsaknaden av effektiva motåtgärder utelämnar minoriteten till aktieägarmajoritetens godtycke och därigenom också öppnar upp för förtryck och missbruk från majoritetens sida. Att mot detta resonemang anföra argumentet i avsnitt 4.1.2, att styrelsebeslutet kan överprövas av bolagsstämman vars beslut i sin tur kan

¹¹⁴ Nobelutredningen, 1992, s. 308.

¹¹⁵ Denna ståndpunkt kommer till tydligt uttryck i hovrättens behandling av Burox andrahandsyrkande.

¹¹⁶ Jfr. Bergström och Samuelsson, 1997, s. 65.

underställas domstolsprövning, är till föga tröst för den aktieägare som senare finner att styrelsen inte ställer sig domstolens dom till efterrättelse. Minoritetsaktieägarna har förvisso möjlighet att tillgripa skadeståndssanktionen då beslutet väl är verkställt men det kan ifrågasättas om denna möjlighet verkligen bereder dem det skydd som de erfordrar. Detta då det typiskt sett inte är styrelseledamöterna som den enskilde aktieägaren vill åt. Enskilda styrelseledamöter har sällan de ekonomiska resurser som krävs för att infria de ofta höga ersättningsbelopp som det är fråga om i aktiebolagsrättsliga skadeståndsprocesser och även om så skulle vara fallet kan såväl utgången som det ekonomiska utfallet av en sådan process vara svårbedömd, se t.ex. jämningsmöjligheten enligt 15 kap. 5§ ABL.¹¹⁷

Författarens uppfattning är således att nuvarande reglering inte bereder minoriteten det skydd som krävs eftersom det inte är särskilt mycket bevänt med de sanktioner den kan tillgripa i händelse av missbruk. Till detta skall fogas att inte bara minoritetsaktieägare och deras styrelserepresentanter utan också övriga styrelseledamöter kan vara betjänta av att det i ABL införs en rätt att klandra styrelsebeslut. Detta då den associationsrättsliga lagstiftningen i allmänhet och den aktiebolagsrättsliga i synnerhet på vissa punkter är komplicerad och vag. Styrelsen kan i samband med avgörandet av en viss fråga, utan att ha för avsikt att handla i strid med t.ex. ABL eller bolagsordningen, ha stannat för en felaktig lösning utan tanke på annat än att rätta sig efter en domstolsdom om sådan var möjlig att utverka.¹¹⁸

Frågan är emellertid hur en klanderbestämmelse skall utformas för att dels ge minoritetsaktieägarna ett effektivt maktmedel och dels förhindra att det ges ett allt för stort utrymme för obstruktion från samma aktieägares sida. En allt för generös klanderrätt skulle som antydde ovan medföra att maktbalansen i bolaget förskjuts till minoritetens fördel då klanderrätten kan användas av minoriteten i syfte att obstruera bolagets verksamhet för att på så sätt utpressa fram egna fördelar på bolagets och majoritetens bekostnad.

5.1 Nobelutredningens “förslag”

Nobelutredningen tillsattes 1991 av Stockholms Fondbörs som en följd av den s.k. Penseraffären och dess ledamöter var de som först väckte frågan om att i ABL införa en regel som gjorde det möjligt att klandra även styrelsebeslut. Utredarna presenterade aldrig några detaljerade och genomarbetade förslag för hur en klanderbestämmelse bäst skulle utformas utan överlät denna fråga till aktiebolagskommittén.¹¹⁹

¹¹⁷ Detta argument anförs även av Burox i deras stämningensansökan. Se även Nobelutredningen, 1992, s. 307.

¹¹⁸ Samma argument anförs även av Nobelutredningen. Se Nobelutredningen, 1992, s. 308.

¹¹⁹ Nobelutredningen, 1992, s. 308. Aktiebolagskommittén valde emellertid att inte lägga fram något förslag till lösning då den inte ville tillskapa nya materiella regler som gav domstolar rätt att gripa in i ett aktiebolags förvaltning. Dessutom ansåg kommittén att redan

Nobelutredningen påtalade dock att det inte var möjligt att skapa någon fullständig parallellitet mellan aktieägares och styrelseledamöters rätt att klandra styrelsebeslut och bolagsstämlobeslut, bl.a. p.g.a. att aktieägare inte kunde antas fortlöpande få kännedom om styrelsens beslut och det därmed inte heller skulle kunna fastställas någon tidfrist motsvarande den tremånadersfrist som stadgas i 9 kap. 40§ 1 st. ABL. Som en lösning på detta problem framförde utredningen att fristen istället för att börja löpa från tidpunkten för beslutets tillkomst kunde börja löpa från den tidpunkt då aktieägaren fick kännedom om detsamma.¹²⁰

För författaren av detta arbete framstår en ”lösning” som okritiskt försöker anknyta till rätten att klandra bolagsstämlobeslut som något förhastad. Anledningen till det är att om aktieägare gavs rätt att klandra styrelsebeslut i samma omfattning som bolagsstämlobeslut så är risken stor för att bolagets verksamhet skulle komma att förklaras av ständiga klanderprocesser. Troligen skulle också det stora flertalet av dessa processer inte föräledas av missbruk från styrelsens sida utan i praktiken utgöras av bolagsinterna stridigheter mellan olika aktieägargrupper. Ett förhållande som skulle få till följd att konflikter som är avsedda att lösas av bolagsstämman istället kommer att belasta domstolarna.

5.2 Författarens förslag

Det råder ingen tvekan om att aktieägarna bör tillerkännas en rätt att klandra även styrelsebeslut. Svårigheten är emellertid att hitta den rätta balansen i en regel där såväl minoritetens intressen som bolagets behov av en handlingskraftig ledning skall tillgodoses. De principer som engelska Law Commission ställt upp som en vägledning för utformningen av minoritets maktmedel i engelsk aktiebolagsrätt torde härvidlag kunna få tjäna som utgångspunkt vid utformningen av en klanderbestämmelse.¹²¹

Avvägning mellan minoritetens och bolagets/majoritetens intressen skulle enligt de av Law Commission uppställda principerna kräva att en rätt att klandra styrelsebeslut inte skall kunna användas annat än i sådana undantagsfall där särskilda skäl gör sig gällande, att en klanderrätt inte får användas för att försöka stoppa beslut som endast rör affärsmässiga överväganden (t.ex. priser på bolagets produkter eller dylikt), att en klanderrätt inte får användas för att stoppa beslut som rör frågor om inre

nuvarande reglering genom vilken aktieägarna ges möjlighet att klandra och interimistiskt stoppa verkställigheten av bolagsstämlobeslut fullt ut tillgodosåg aktieägarnas behov av skydd, se SOU 1995:44, s. 189f. Även prop. 1997/98:99, s. 129.

¹²⁰ Nobelutredningen, 1992, s. 308.

¹²¹ Se Law Commission, 1996. Då såväl engelsk som svensk aktiebolagsrätt bygger på att inflytandet och kontrollen över aktiebolaget i princip tillkommer majoriteten torde den avvägning som dessa principer ger uttryck för likaväl kunna läggas till grund för utformningen av svenska som engelska minoritetsskyddsregler. Detta då såväl de engelska som svenska minoritetsskyddsregler är avsedda att reglera samma potentiella konflikt. För en redogörelse för det s.k. jämförbarhetsproblemet, se Bogdan, 1996, s. 62f.

åtgärder i bolaget och som avgjorts inom förnuftiga gränser (t.ex. omorganiseringar, utvidgningar eller inskränkningar av verksamheten etc.), att klanderrätten inte heller skall kunna användas i otillbörligt syfte av minoritetsaktieägarna och, slutligen, att en regel om klander av styrelsebeslut skall utformas så att den i så stor utsträckning som möjligt är nyttomaximerande och kostnadseffektiv.¹²²

För att så långt som möjligt försöka möta de ovan uppställda kraven på hur en dylik klanderregel skall utformas kan som en första förutsättning uppställas att endast beslut som inte tillkommit i behörig ordning eller på annat sätt är *uppenbart* i strid med ABL eller bolagsordningen skall vara möjliga att klandra. Som framhölls i kapitel 3 måste såväl en aktieägare som en styrelseledamot anses ha rätt att fordra att styrelsen iakttar de för bolaget gällande normerna vid utövandet av sin verksamhet. Detta då de gränser som anges av ABL och bolagsordningen måste anses utgöra den miniminivå som styrelsen alltid har att iaktta i all sin verksamhet. Mot dessa skäl måste emellertid även vägas samhällets intresse av aktiebolaget som en ekonomiskt effektiv organisationsform. Detta intresse måste anses väga så tungt att en klandertalan inte skall kunna väckas i andra situationer än de där käranden har ett mycket starkt *prima facie*-fall. Ett uppenbarhets rekvisit torde således vara nödvändigt inslag i en regel om klander av styrelsebeslut. Detta för att förhindra att klanderprocesser inleds i alla de fall där en aktieägare anser att bolaget agerat rättsstridigt.

För att ytterligare motverka missbruk av klanderrätten, t.ex. att den används chikanöst eller i utpressningssyfte, torde det även krävas att den endast får utövas av en minoritet av viss storlek, styrelsens ledamöter eller VD. Vad gäller minoritetens storlek torde ett lämpligt antal härvidlag vara ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget. Därmed torde även de flesta s.k. ”tokmål” kunna undvikas. Att även styrelseledamöterna och den verkställande direktören skall ges rätt att klandra beslut fattade av styrelsen torde vara en förutsättning för att regeln inte skall bli en tandlös pappersprodukt. Som framhölls ovan är det endast sällan som aktieägarna kan antas få vetskap om innehållet i styrelsens beslut. Deras främsta skydd utgörs i dessa fall istället av mot dem lojala personer inom företagsledningen.

En begränsning av den typ som angivits ovan är emellertid inte i sig självt tillräcklig för att förhindra missbruk från minoritetens sida. För att förhindra att ogiltighetsfrågan skall kunna hållas svävande hur länge som helst måste bestämmelsen i likhet med den som reglerar klander av bolagsstämmobeslut ange en tidsfrist inom vilken talan måste väckas för att inte styrelsens beslut skall stå fast. Här är det lämpligt att anknyta till Nobelutredningens förslag. Tidsfristen skulle således börja löpa vid den tidpunkt då aktieägaren eller den enskilde styrelseledamoten får kännedom om beslutet. Vad gäller tidsfristens längd är det svårt att med exakthet ange en lämplig tidsperiod,

¹²² Law Commission, 1996, s. 142ff (paragraph 14.11).

särskilt mot bakgrund av bolagets behov av handlingsfrihet. Här kan endast konstateras att den i vart fall inte skall vara längre än de tre månader som gäller vid klander av bolagsstämmobeslut.

Sist men inte minst är det även viktigt att klanderdomens rättskraft kan utsträckas även till de aktieägare som inte står bakom talan. Av denna anledning krävs således att det även införs en bestämmelse motsvarande den i 9 kap. 41§ ABL som vid klander av bolagsstämmobeslut anger att en domstolsdom varigenom bolagsstämmans beslut upphävs eller ändras även gäller för de aktieägare som inte står bakom den förda talan.

Författarens uppfattning är således att det i 8 kap. ABL bör införas en bestämmelse med följande lydelse:

” Om ett styrelsebeslut inte tillkommit i behörig ordning eller på annat sätt uppenbart strider mot denna lag, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen, får ägare till minst en tiondel av samtliga aktier, en styrelseledamot eller den verkställande direktören föra talan mot bolaget om att beslutet skall upphävas.

Talan skall väckas inom XX månader från beslutet eller den senare tidpunkt vid vilken taleberättigad enligt första stycket erhöll kännedom om beslutet. Om talan inte väcks inom denna tid, är rätten till talan förlorad.

Dom, varigenom styrelsens beslut upphäves skall gälla även för de aktieägare som inte har fört talan.”

Som synes innebär den av författaren konstruerade regeln att inte endast beslut i strid med ABL och/ eller bolagsordningen skall kunna upphävas av domstol utan att denna möjlighet skall stå till buds även för sådana beslut som strider mot den för bolaget tillämpliga lagen om årsredovisning. Att så skall vara fallet motiveras av att regeln för att vara till nytta måste korrespondera med främst bestämmelsen i 8 kap. 34§ 2 st. ABL men även med motsvarande bestämmelse för bolagsstämman.

Till skillnad från vad som gäller för sådana beslut som fattats av bolagsstämman bör domstolarna inte ges rätt att också ändra ett styrelsebeslut. Anledningen till detta är att förfarandet vid styrelsemöten och styrelsebeslut inte tillnärmelsevis är lika reglerat som det som gäller vid bolagsstämma och bolagsstämmobeslut. Om domstolarna gavs rätt att ändra förvaltningsbeslut fattade av styrelsen så skulle troligen konsekvenserna av dylika domar många gånger bli mycket svåra att överblicka. Genom att istället ge regeln en ”allt eller inget” karaktär så kommer domstolarna endast att behöva ta ställning till beslutets förenlighet med de i bestämmelsen uppräknade regelverken vilket innebär att regeln inte endast blir enkel att tillämpa utan domstolarnas rättstillämpning blir också förutsägbar för parterna.

5.3 Sammanfattande slutsatser

Det råder ingen tvekan om att det finns starka skäl som talar såväl för som emot införandet av en regel som ger aktieägare, styrelseledamöter och VD rätt att klandra även styrelsebeslut. Av skäl som angivits ovan är det emellertid författarens uppfattning att de nuvarande minoritetsskyddsreglerna i ABL inte i tillräckligt hög grad tillgodoser minoritetens behov av skydd mot missbruk i samband med styrelsens beslutsfattande verksamhet. För att komma till rätta med detta problem utan att i allt för hög grad beskära majoritetsägarnas bestämmanderätt föreslår därför författaren att det i ABL införs en regel som ger aktieägare, enskilda styrelseledamöter och VD rätt att klandra även styrelsebeslut men att regelns tillämpningsområde begränsas såtillvida att den endast är möjlig att använda i rena undantagsfall och endast vid uppenbara överträdelser av ABL, den för bolaget tillämpliga lagen om årsredovisning och bolagsordningen.

6 Avslutande kommentarer

Under senare år har sådana frågor som rör kontroll och styrning av aktiebolag och som är att hänföra under samlingsbegreppet corporate governance kommit att få allt större utrymme i den aktiebolagsrättsliga debatten.¹²³ En i detta sammanhang bortglömd fråga är emellertid de bolagsinterna rättsverkningarna av ogiltiga styrelsebeslut och aktieägares och bolagsföreträdares möjligheter att angripa dessa. Detta förhållande är ägnat att förundra då ämnet aktualiserar de grundläggande aktiebolagsrättsliga problem som kan uppkomma i relationen mellan främst ägare och företagsledning men även i relationen ägarna emellan. Författarens genomgång av området har härvidlag utvisat att den befintliga regleringen har uppenbara brister som medför att ägarna i allmänhet men minoritetsägarna i synnerhet saknar ett godtagbart skydd mot opportunistiskt beteende från företagsledningen eller majoritetens sida.

Som framgått av föreliggande arbete är författaren av uppfattningen att nuvarande reglering inte är tillfyllest och att det i ABL därför bör införas en regel som gör det möjligt att klandra även styrelsebeslut. Om detta kan det råda delade meningar och den av författaren i kapitel fem presenterade klanderregeln är självfallet inte utan brister och skall heller inte uppfattas som någon patentlösning på de problem med missbruk som kan uppkomma i relationen mellan styrelseledamöterna, företagsledning och ägare eller mellan skilda ägargrupper. Författaren avser, och förhoppning, är istället att den föreslagna regeln skall kunna tjäna som en utgångspunkt för den fortsatta rättsvetenskapliga debatten rörande ägarinflytande och styrelsearbete i aktiebolag och andra associationer.

¹²³ Nord, 1989/90, s. 483.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1975:103 Om förslag till ny aktiebolagslag m.m.

Prop. 1975/76:166 med förslag till lag om styrelserrepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar, m.m.

Prop. 1997/98:99 Aktiebolagets organisation.

Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, lag om avbetalningsköp m.m. Avgivna den 31 januari 1914 av därtill utsedda kommitterade, Stockholm 1914. (cit. NJA II, 1915)

1943 Nr 1 Den nya rättegångsbalken. (cit. NJA II, 1943)

SOU 1995:44 Aktiebolagets organisation. Delbetänkande av aktiebolagskommittén.

SOU 1997:127 Straffansvar för juridiska personer. Del A.

Publicerade rättsfall

NJA 1886 s. 259.

NJA 1906 s. 423.

NJA 1906 s. 505.

NJA 1928 s. 433.

NJA 1993 s. 605.

NJA 1997 s. 168.

AD 1941 s. 137.

Opublicerade rättsfall

Högsta domstolen mål nr. Ö 584/ 92.

Svea hovrätt mål nr. Ö 4304/ 91.

Stockholms tingsrätt mål nr. T6-504-91.

Litteratur

Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, Tolfte upplagan, Lund, 2002 (cit. Adlercreutz, 2002).

Bergendal, *Aktiebolagets författning*, Lund, 1922 (cit. Bergendal, 1922).

Bergström, *Ogiltighet ur civilrättslig och skatterättslig synvinkel*, Stockholm, 1984 (cit. Bergström, 1984).

Bergström och Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem*, Angered, 1997 (cit. Bergström och Samuelsson, 1997).

Bogdan, *Komparativ rättskunskap*, andra upplagan, Falköping, 1996 (cit. Bogdan, 1996).

Dahlgren och Moberg, *Nyckeln till styrelserummet*, andra upplagan, Göteborg, 1990 (cit. Dahlgren och Moberg, 1990).

Dahlman, Glader och Reidhav, *Rättsekonomi –en introduktion*, Lund, 2002 (cit. Dahlman m.fl., 2002).

Dotevall, *Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör*, Malmö, 1989 (cit. Dotevall, 1989).

Ekelöf, *Rättegång –andra häftet*, Smedjebacken, 1996 (cit. Ekelöf, 1996).

Fahlbeck, *Företagshemligheter, konkurrensklausuler och yttrandefrihet –en kommentar*, Göteborg, 1992 (cit. Fahlbeck, 1992).

Gavatin, *Aktiebolagsrätt i teori och praktik*, Solna, 1992 (cit. Gavatin, 1992).

Gomard, *Aktieselskaber&anpartselskaber*, fjärde upplagan, Köpenhamn, 2000 (cit. Gomard, 2000).

Gullnäs, Fitger, Eklycke och Ekborg, *Rättegångsbalken I*, Stockholm, 1989 (cit. Gullnäs m.fl., 1989).

Johansson, *Bolagsstämma*, Stockholm, 1990 (cit. Johansson, 1990).

Kedner och Roos, *Aktiebolagslagen. Del I*, andra upplagan, Stockholm, 1992 (cit. Kedner och Roos, 1982).

Law Commission Consultation Paper No 142, *Shareholder remedies: A Consultation Paper*, London: The Stationary Office, 1996 (cit. Law Commision, 1996).

Lindell, *Civilprocessen*, Göteborg, 1998 (cit. Lindell, 1998).

Moberg, *Företaget och sekretessen*, Lund, 1981 (cit. Moberg, 1981).

Nial, *Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut*, Stockholm, 1934 (cit. Nial, 1934).

Nial och Johansson, *svensk associationsrätt i huvuddrag*, sjunde upplagan, Stockholm, 1998 (cit. Nial och Johansson, 1998).

Nr. 10 i Stockholms fondbörs skriftserie, *Nobel Industrier, Gamlestaden, Erik Penser och bankerna*, Stockholm, 1992 (cit. Nobelutredningen, 1992).

Olivecrona, *Domen i tvistemål*, Lund, 1943 (cit. Olivecrona, 1943).

Ramberg och Hultmark, *Allmän avtalsrätt*, femte upplagan, Stockholm, 1999 (cit. Ramberg och Hultmark, 1999).

Rodhe, *Aktiebolagsrätt*, nittonde upplagan, Stockholm, 2000 (cit. Rohe, 2000).

Strömholm, *Rätt, Rättskällor och Rättstillämpning*, Stockholm, 1992 (cit. Strömholm, 1992).

Svernlöv, *Arbetsordning och andra instruktioner i aktiebolag*, Stockholm, 1999 (cit. Svernlöv, 1999).

Taxell, *Aktiebolagsstyrelsens kompetens att rättshandla*, Åbo, 1946 (cit. Taxell, 1946).

Werlauf, *Selskabsmasken*, Köpenhamn, 1991 (cit. Werlauf, 1991).

Åhman, *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten*, Göteborg, 1997 (cit. Åhman, 1997).

Artiklar i tidskrifter och festskrifter

Båvestam, *Aktiebolagsstyrelsers möjligheter att delegera sina uppgifter med ansvarsreducerande verkan*, JT 2001/2002 s. 252 (cit. Båvestam, 2001/2002)

Cederberg, *Aktiebolagsförvärv av egna aktier*, JFT 1942 s.78 (cit. Cederberg, 1942).

JFT 1939 s. 519, *Föredrag av Juriskandidaten Yrjö Fellman vid Centralavdelningen för Juridiska Föreningen Finland* (cit. Fellman, 1939).

JFT 1939 s. 585, *Föredrag av Vicehäradshövdingen Ture Jansen-Storbacka vid Åbo filialavdelning för Juridiska Föreningen Finland år 1938* (cit. Jansen-Storbacka, 1939).

Johansson, *Interimistiska åtgärder vid aktiebolagsrättsliga processer*, SvJT 1991 s. 601 (cit. Johansson, 1991).

Johansson och Pehrson, *Styrelsejäv*, JT 1992/93 s. 417 (cit. Johansson och Persson, 1992/93).

Karlgren, *Ett gammalt tvisteämne: nullitet och angriplighet*, Festskrift till Henry Ussing, Köpenhamn, 1951 (cit. Karlgren, 1951).

Nial, *Till frågan om kompetensfördelning mellan stämman och styrelse i aktiebolag*, Festskrift till Knut Rodhe, Stockholm, 1976 (cit. Nial, 1976).

Nord, *"Corporate Governance" på svenska*, JT 1989/90 s. 483 (cit. Nord, 1989/90).

Samuelsson, *Om aktiebolagsstyrelsers arbetsformer*, SvJT 2001 s. 458 (cit. Samuelsson, 2001).

Westberg, *Civilprocessuella säkerhetsåtgärder – ett instrument för konfliktlösning?*, SvJT 1990 s. 161 (cit. Westberg, 1990).